

บทที่ ๑

บทนำ

ปัญหา

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ตามสภาพที่เป็นจริงในสังคมไทยปัจจุบัน โดยจะแยกพิจารณาตามตัวแปรสถานภาพ เพศ ศาสนา ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง และอาชีพหลักของครอบครัว

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากสังคมไทยในปัจจุบันประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมายอันเป็นมูลเหตุให้สมาชิกของสังคมขาดความสงบสุข สาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมพอจะแยกออกเป็นสองประการคือ สภาพสิ่งแวดล้อม ประการหนึ่ง และตัวบุคคลอีกประการหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพสิ่งแวดล้อมจะพบว่าสังคมไทยในปัจจุบันได้รับเอาวัฒนธรรมและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากตะวันตก เข้ามาปะปนอย่างรวดเร็วและมากมาย ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในหลาย ๆ ด้าน ทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ และความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในสังคม โดยบุคคลจะให้ความสำคัญแก่วัตถุมากกว่าสิ่งอื่นใด ดังเช่นที่ ฮัมพร มีสุข และ นิโคลาส เบนเนต (นภา พงศ์พิพัฒน์ แปล, ๒๕๑๗ : ๔๔) ได้กล่าวว่า

การที่ความเจริญและเทคโนโลยีจากประเทศตะวันตกก้าวเข้ามาอย่างรวดเร็วท่วมทับจนกลบค่านิยมแบบประเพณีเดิม เกือบหมดนี้ มีผลทำให้คนจำนวนมากไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึด และเกิดความรู้สึกว่าชีวิตไม่มีความมั่นคง ความรู้สึกเช่นนี้มีกมผลักดันให้คนหันไปยึดสิ่งที่เป็นเพียง สัญญลักษณ์ หรือ สิ่งฉาบหน้า ของการพัฒนา แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะไม่เหมาะสมกับสภาวะ เช่น เพื่อแสดงว่าเป็นประเทศพัฒนาแล้ว จะต้องมิมหาวิทยาลัยที่มีอาคารหรู ๆ แหง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้สังคมปัจจุบันได้ขยายตัวมากขึ้น เนื่องจากอัตราการเพิ่มของประชากร จึงทำให้บุคคลมีความสับสนในการดำรงชีวิตมากกว่าเดิม บุคคลจำเป็นต้องค้นรจนขวนขวายเพื่อความอยู่รอด คคินิยมในการดำรงชีวิต และการประพฤติปฏิบัติของบุคคลจึงเปลี่ยนไป

กล่าวคือ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น และพยายามทุกวิถีทางในการแสวงหาผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงศีลธรรมและแบบแผนประเพณีน้อยลง การที่บุคคลบางส่วนมีความย่อหย่อน ในการยึดหลักศีลธรรมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เพราะบุคคลจะเอา راحتเอาเปรียบกันให้ความสำคัญแก่วัตถุมากกว่าจิตใจ ผลที่ได้รับตามมาก็คือ สังคมขาดความสงบสุข มีแต่ความยุ่งเหยิงวุ่นวายและกลายเป็นปัญหาของสังคม ในที่สุด

สำหรับในส่วนที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากตัวบุคคลได้แก่ การที่บุคคลไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการรับผิดชอบหน้าที่ บุคคลขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีน้ำใจ ไม่ให้อภัย ฯลฯ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๑๔ ๕๕-๗๗) ให้ความเห็นว่า ความสับสนวุ่นวายและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการที่บุคคลขาดคุณสมบัติพื้นฐาน ๔ ประการคือ

๑. ความรู้สึกรับผิดชอบ
๒. ความสม่ำเสมอ
๓. ความเชื่อมั่นในตนเอง
๔. ความพยายามพึ่งพาตนเอง
๕. ความซื่อสัตย์เที่ยงตรง

คุณสมบัติดังกล่าว เป็นคุณสมบัติที่พึงมีในตัวบุคคล ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้านก็อยู่ที่ตัวบุคคล ถ้าบุคคลมีความประพฤติดี มีศีลธรรม มีความรู้ความสามารถ ประเทศชาติก็จะเจริญก้าวหน้า

ดังนั้นการจัดปัญหาสังคม จึงจำเป็นต้องพัฒนาตัวบุคคลเป็นสำคัญ และการพัฒนาตัวบุคคลที่สำคัญก็คือ การปลูกฝังให้มีศีลธรรม ยึดจริยธรรมเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคล สามารถกระทำได้หลายลักษณะเป็นต้นว่า การอบรมบ่มนิสัยของบิดามารดา ของญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว การอบรมสั่งสอนของพระภิกษุสงฆ์ในวัด และการสอนจริยศึกษาในโรงเรียน แต่ลักษณะของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้มีผลกระทบต่อ การปลูกฝังจริยธรรม ดังจะเห็นว่าในปัจจุบันบิดามารดาต้องหมกมุ่นอยู่กับการทำมาหากิน ทำให้มีเวลาอบรมสั่งสอนบุตรน้อยลง เด็กรุ่นใหม่ เริ่มห่างเหินจากวัดและมีความศรัทธา

ในพระพุทธศาสนาลดน้อยลง เนื่องจากวิทยาการก้าวหน้า เด็กรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะเชื่อแต่สิ่งที่เห็นจริง เห็นจึงได้ตามแนววิทยาศาสตร์ ในขณะที่พระภิกษุสงฆ์จำนวนมากยังคงใช้วิธีเดิมในการอบรมสั่งสอน คือ การเทศนา (ชัยพร วิชาวุธ และ ชีระพร อุวรรณโท, ๒๕๒๕ : ๓๖ - ๓๗)

สำหรับการสอนจริยศึกษาในโรงเรียนก็เช่นกันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม อันเนื่องมาจากการขยายโรงเรียน เพื่อรับผู้เข้าศึกษาได้มากขึ้น และความจำเป็นในด้านการขยายเนื้อหาของการสอน จากการสอน อ่าน เขียน และคิดเลข เป็นการสอนวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปวิทยาการสมัยใหม่ต่าง ๆ ทำให้การศึกษามีเนื้อหาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก การฝึกอบรมทางด้านจริยศึกษาจึงลดน้อยลงจากเดิม ซึ่งเดิมเคยเน้นด้านการฝึกปฏิบัติมา เป็นการท่องบ่นเพื่อจดจำ

แสง จันทร์งาม (๒๕๑๓) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการจัดจริยศึกษาใน พ.ศ. ๒๕๑๓ ว่า

ถ้าเราสังเกตดูการสอนและการเรียนในแขนงจริยศึกษาในปัจจุบัน เราจะเห็นได้ทันทีว่าเรากระทำในระดับสัญญาหรือความจำเท่านั้น ครูผู้สอนทำหน้าที่เพียงให้ข่าวสารและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพุทธประวัติ ศาสนพิธี ศิล ข้อธรรม และวัณธรรมแขนงต่าง ๆ แก่นักเรียน นักเรียนก็ทำหน้าที่เพียงแต่จำข่าวสารและข้อเท็จจริงเหล่านี้ไว้ เมื่อถึงเวลาสอบไล่ครูก็ออกข้อสอบเพื่อทดสอบความจำของนักเรียน ถ้านักเรียนจำข้อเท็จจริงได้มาก เป็นที่พอใจก็สอบได้

จากข้อสังเกตดังกล่าวจะเห็นว่า การสอนจริยศึกษาได้เปลี่ยนสภาพจากข้อปฏิบัติ ที่ถึงกระทำ มาเป็นข้อที่พึงจำในการปฏิบัติ

ปัญหาของการจัดจริยศึกษาที่เกิดขึ้นนี้ หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงงานด้านจริยศึกษาอย่างจริงจัง โดยเฉพาะกระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๓ : ๘๖ - ๘๗) ได้จัดวางอันดับความสำคัญของจริยศึกษาไว้เป็นอันดับสูงสุด และจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งเพื่อจัดทำหลักการและกำหนดวิธีการสอนจริยศึกษา สำหรับใช้สอนนักเรียนทุกระดับ นักศึกษา ตลอดจนประชาชน คณะกรรมการชุดนี้ได้กำหนดลักษณะของคนไทยที่ควรปลูกฝัง และได้เสนอแนะวิธีการจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับจริยธรรม โดยแบ่งเป็น ศิล สมาธิและปัญญา ในสัดส่วนที่แตกต่างกันไป เพื่อให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๓ : ๔-๕) ได้จัดโครงการวิจัย
จริยธรรมไทยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการคือ

๑. เพื่อศึกษาหาความรู้ที่เป็นระเบียบเกี่ยวกับธรรมชาติของจริยธรรม โครง
สร้าง รากฐานการเกิด และระดับขั้นของการพัฒนาการทางจริยธรรม ตามแนวปรัชญาและ
วัฒนธรรมในสังคมไทย

๒. เพื่อพัฒนา เครื่องมือวัดระดับพัฒนาการทางจริยธรรม

๓. เพื่อใช้ เครื่องมือหา เกณฑ์ปกติ (NORM) ของระดับพัฒนาการทางจริยธรรม
รวมทั้งศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม

๔. เพื่อศึกษาหารูปแบบที่เหมาะสมของการ เสริมสร้างพัฒนาการทางจริยธรรม

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการ ยังจัดให้มีการประชุมสัมมนาเกี่ยวกับจริยศึกษา
เป็นต้นว่า การสัมมนาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมส่วนกลาง เรื่อง "การปรับปรุงงานจริย-
ศึกษา" ณ ศูนย์ฝึกอบรมครูสามเสน เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๒๒ การจัดการประชุมหัวหน้า
หมวดสังคมศึกษา โรงเรียนมัธยมส่วนกลาง เรื่อง "การส่งเสริมจริยศึกษา" ณ ศูนย์ฝึกอบรม
ครู หน่วยงานนิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๔-๖ มิถุนายน ๒๕๒๓ และจัดพิมพ์คู่มือการ
สอนจริยศึกษาชั้นหลายเล่ม เช่น คู่มือปฏิบัติงานจริยธรรม คู่มือการสอนจริยศึกษาระดับประ-
ถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย ระดับวิทยาลัย เป็นต้น

หน่วยงานภายนอกกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งของทางราชการและเอกชนต่างก็ให้
ความสนใจในการศึกษาจริยธรรม โดยการจัดให้มีการสัมมนาและจัดพิมพ์เอกสาร เผยแพร่
เป็นต้นว่า สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมการศาสนา มูลนิธิเผยแพร่ชีวิต
ประเสริฐ สภาการศึกษาคatholicแห่งประเทศไทย ฯลฯ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ตระหนักถึงความสำคัญ
ของการศึกษาจริยธรรมเช่นกัน ได้มอบให้ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยพร วิชาวุธ รองศาสตรา-
จารย์ ดร.พรภทพิทย์ ศิริวรรณบุญย์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพร อุวรรณโณ จาก
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสำรวจจริยธรรมของนักเรียน
ครู และผู้ปกครองตามสภาพที่เป็นจริงของสังคมไทยในปัจจุบัน โดยแบ่งศึกษาจริยธรรมออก
เป็น ๓ องค์ประกอบ คือ

- ๑. ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognition)
- ๒. ปฏิกริยาทางจริยธรรม (Moral Reactions)
- ๓. พฤติกรรมจริยธรรม (Moral Behaviors)

ในแต่ละองค์ประกอบ แบ่งย่อยเป็นเนื้อหา ๕ ด้าน คือ

- ๑. จริยธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม
- ๒. จริยธรรมทางการเมือง
- ๓. จริยธรรมทางเศรษฐกิจ
- ๔. จริยธรรมทางสังคม
- ๕. จริยธรรมต่อตนเอง

ทำให้สามารถแบ่งโครงการวิจัยเป็นหัวข้อย่อยได้ ๑๔ ข้อ ดังแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงองค์ประกอบและเนื้อหาทางจริยธรรม ในโครงการสำรวจจริยธรรมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง

เนื้อหา	องค์ประกอบ	ความรู้ความเข้าใจ	ปฏิกริยา	พฤติกรรม
จริยธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม	๑	๒	๓	
จริยธรรมทางการเมือง	๔	๕	๖	
จริยธรรมทางเศรษฐกิจ	๗	๘	๙	
จริยธรรมทางสังคม	๑๐	๑๑	๑๒	
จริยธรรมต่อตนเอง	๑๓	๑๔	๑๕	

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นโครงการใหญ่ อาจารย์ผู้วิจัยทั้ง ๓ ท่าน ได้ให้นักศึกษาบัณฑิตศึกษา จำนวน ๑๕ คน เข้าร่วมวิจัยด้วย และผู้วิจัยเป็นผู้หนึ่งที่ได้ร่วมโครงการ โดยศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม หมายเลข ๑๒ จากตาราง

ข้อมูลที่ศึกษา

การศึกษาพฤติกรรมจริยธรรม เป็นการศึกษาพฤติกรรมทั้งที่เป็นพฤติกรรมภายในบุคคลในรูปความนึกคิดและความรู้สึก และทั้งที่เป็นพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ

ในการศึกษาพฤติกรรมภายในที่เป็นความรู้สึกนึกคิด จำเป็นต้องใช้คำรายงานของแต่ละบุคคลเป็นข้อมูล เพราะไม่อาจล่วงรู้ความในใจของอีกคนหนึ่งโดยตรง ต้องอาศัยการสังเกตพฤติกรรมภายนอก ซึ่งได้แก่ กายกรรมและวจีกรรม ในการสังเกตกายกรรม บางกรณีช่วยให้สามารถสันนิษฐานความรู้สึกนึกคิดได้ แต่ในหลายกรณีก็ช่วยไม่ได้ หรือถ้าช่วยได้ก็อยู่ในขอบเขตที่จำกัดมาก จึงต้องอาศัยวจีกรรมที่เป็นการรายงานตามความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นหลัก

ส่วนการศึกษาพฤติกรรมภายนอก สามารถใช้ข้อมูล ๒ ประเภท คือ

๑. พฤติกรรมภายนอกที่แสดงออก เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้อื่น
๒. คำรายงานของแต่ละคน เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ตนเอง เคยกระทำหรือไม่

ในการศึกษาพฤติกรรมภายนอกโดยทั่วไป หากกระทำโดยการสังเกตพฤติกรรมภายนอกโดยตรงก็จะได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือสูง แต่ในการศึกษาพฤติกรรมจริยธรรม การสังเกตพฤติกรรมภายนอกมีปัญหาสำคัญ ๒ ประการคือ

๑. พฤติกรรมจริยธรรมแต่ละพฤติกรรมประกอบด้วยพฤติกรรมย่อย ๆ หลายพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องต่อเนื่องกัน ทำให้ต้องใช้เวลายาวนานมากกว่าจะครบวัฏจักร และถ้าหากมีการสังเกตไม่ครบถ้วนก็จะทำให้การสรุปผลคลาดเคลื่อนได้ง่ายมาก

๒. พฤติกรรมจริยธรรมที่แสดง เป็นประจักษ์แก่ผู้อื่น มักเป็นพฤติกรรมทางบวก ส่วนพฤติกรรมทางลบมักลึกลอนกระทำ จึงทำให้เกิดความยากลำบากในการติดตามสังเกตพฤติกรรมทางลบ

ในการวิจัยครั้งนี้ เลือกศึกษาพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยจำกัดขอบเขตอยู่ในพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม และใช้ข้อมูลที่เป็นคำรายงาน (Verbal report) ซึ่งจะทำให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไปยาก แต่ก็พยายามที่จะให้ได้คำรายงานที่มีความน่าเชื่อถือสูงที่สุด โดยการสร้างความเป็นกันเอง เพื่อให้ผู้รายงานเกิดความรู้สึกปลอดภัย ไว้วางใจ และให้ความร่วมมือด้วยดี

ความหมายของจริยธรรม

นักจิตวิทยา นักการศึกษา และนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของ "จริยธรรม" (Morality) แตกต่างกันไป พอยกมาเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

บราวน์ (Brown, ๑๙๖๕ : ๔๑๑) ให้ความหมาย "จริยธรรม" ว่าเป็นระบบของกฎเกณฑ์ สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูกออกจากการกระทำที่ผิด และจริยธรรมทั้งหลายจะไม่คงที่ แต่จะเปลี่ยนไปเพราะความขัดแย้งกันเอง เพราะมีอิทธิพลของจริยธรรมจากแหล่งอื่น และเพราะมีการสร้างสถานการณ์ใหม่ขึ้นมาเรื่อยๆ

โฮแกน (Hogan, ๑๙๗๓ : ๒๑๗) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นระบบของกฎเกณฑ์ ที่อยู่ภายนอก สมาชิกในสังคมสร้างขึ้นเพื่อชี้แนะพฤติกรรมสังคม หรือพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นระบบกฎเกณฑ์ในการประพฤติดิที่ระบุนำของสิทธิ และข้อผูกพันต่อกัน

เมื่อพิจารณาความหมายจริยธรรมตามคำจำกัดความดังกล่าว จะพบว่า จริยธรรมตามความหมายของบราวน์ คือกฎเกณฑ์ของแต่ละบุคคลที่ใช้ในการตัดสินความถูกผิด แต่โฮแกนเห็นว่าจริยธรรมคือ กฎเกณฑ์ของสังคมที่ใช้ในการแยกแยะความถูกผิด

สุทิน นิยมพลับ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี ๒๕๒๔ : ๑๓๑) ให้ความเห็นว่า จริยธรรมคือ แนวปฏิบัติทางด้านคุณงามความดี เป็นการกระทำอย่าง เสร้ในขอบเขตของมโนธรรม

สาโรธ บัวศรี (กรมวิชาการ, ๒๕๒๓ : ๑๔๒) กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติดิตน เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นในสังคม

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ให้ความเห็นว่า จริยธรรมคือ หลักแห่งการดำรงชีวิตอันประเสริฐ หรือหลักแห่งการประพฤติดิตนตามความนิยมของสังคม

ก่อ สวัสดิพานิชย์ กล่าวว่า จริยธรรมคือ ประมวลความประพฤติ และความนึกคิดในสิ่งที่ดีงาม เหมาะสม

ในการประชุมสัมมนาระหว่างนักวิชาการฝ่ายศาสนา ฝ่ายปรัชญา ฝ่ายจิตวิทยา และการศึกษา เกี่ยวกับจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน ณ ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ สรุปความหมายของจริยธรรมได้ว่า เป็นแนวทางความประพฤติและการ

ปฏิบัติ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่า และพึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ๒๕๒๒ : ๖)

ส่วนคณะกรรมการโครงการการศึกษาจริยธรรมไทย ซึ่งดำเนินการโดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๓ : ๘) ได้จัดประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย และได้อภิปรายความหมายของจริยธรรม สรุปได้ว่า จริยธรรมคือ การกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

จากการรวบรวมความหมายจริยธรรม ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปความหมายจริยธรรมเป็น ๓ ประการ ดังนี้คือ

- ประการแรก จริยธรรม คือ กฎเกณฑ์ที่ใช้ในการแยกแยะและตัดสินความถูกผิด
- ประการที่สอง จริยธรรม คือ หลักปฏิบัติ เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม
- ประการสุดท้าย จริยธรรม คือ ความประพฤติที่ดีงามเหมาะสมต่าง ๆ

สำหรับในการศึกษาริวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความว่า "จริยธรรม" คือ ระบบหรือกฎเกณฑ์ที่บุคคลใช้พิจารณาตัดสินว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร ทั้งในการปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม"

ทฤษฎีทางจิตวิทยา เกี่ยวกับจริยธรรม

ในปัจจุบันทฤษฎีทางจิตวิทยา เกี่ยวกับจริยธรรมที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาต่างให้ความสนใจและนำมาเป็นแนวทางในการวิจัยได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive Development Theory) และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

๑. ทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา

นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมในแง่ของความรู้ ความเข้าใจ (Cognition) ทางจริยธรรม โดยเชื่อว่าความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกผิดของการกระทำขึ้นอยู่กับปัญญาความคิดของบุคคล และกฎเกณฑ์ในการตัดสินใจของแต่ละบุคคลจะเป็นสิ่งชี้แนะถึงระดับของจริยธรรม ดังนั้นการศึกษาดังกล่าวจะศึกษาการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) และจรรยาวิพากษ์ (Moral Judgement)

โดยการสร้างสภาพการณ์ หรือปัญหาทางจริยธรรม (Moral Dilemma) แล้ววิเคราะห์หาคำจริยธรรมจากเหตุผลของผู้ตอบ โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า

๑.๑ พัฒนาการทางจริยธรรม มีโครงสร้างของความคิดเป็นพื้นฐานประกอบด้วยเหตุผลเชิงจริยธรรม นั่นคือบุคคลที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับสูง จะต้องสามารถใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ได้

๑.๒ พัฒนาการทางจริยธรรมมีความเป็นสากลในทุกวัฒนธรรม และจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น เริ่มจากขั้นต่ำสุด ไปยังขั้นสูงสุด

๑.๓ พัฒนาการทางจริยธรรม มีลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับการเรียนรู้บทบาทของตนเองและของผู้อื่นในสังคม (Thomas Lickona, ๑๙๗๖ : ๓๓ - ๓๖)

นักทฤษฎีที่สำคัญในแนวนี้คือ เพียเจท์ โคลเบอร์ก และ เรสต์ (Piaget, Kohlberg and Rest) โดยเพียเจท์เป็นบุคคลแรกที่ศึกษาจริยธรรมของเด็ก ต่อมาโคลเบอร์ก (ชัยพร วิชชาวุธ, ๒๕๒๔ : ๒ - ๓) ได้ยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจท์เป็นหลักในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม เขาเชื่อว่าผู้ที่สามารถคิดในเชิงเหตุผลนามธรรมเท่านั้น ที่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ นั่นคือสามารถเข้าใจบทบาทของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคมอย่างเป็นระบบ ความเข้าใจนี้ถือเป็นการรับรู้ทางสังคมและเมื่อเกิดการรับรู้ทางสังคมแล้ว คนเราจึงจะตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำของบุคคลต่าง ๆ ตามเกณฑ์ของสังคมได้ ส่วนผู้ที่คิดเชิงตรรกได้เป็นอย่างดีก็อาจจะพัฒนาการรับรู้ของตนในระดับที่สูงขึ้น กล่าวคือสามารถตัดสินใจเหมาะสมของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม ตามหลักการที่ตนคิดแล้วไตร่ตรองด้วยตนเองว่าถูกต้อง ดังนั้นเขาจึงแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ โดยแต่ละระดับแบ่งพัฒนาการออกเป็น ๒ ขั้น รวมเป็น ๖ ขั้น ตามลำดับดังนี้ (Kohlberg, ๑๙๗๖ : ๑๘๔)

ระดับที่ ๑ : ก่อนกฎเกณฑ์สังคม (The Preconventional Level) พฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคล จะขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ที่กำหนดโดยผู้มีอำนาจเหนือตน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่

ขั้นที่ ๑ : การลงโทษและการเชื่อฟัง ในขั้นนี้บุคคลจะกระทำพฤติกรรม โดยคำนึงถึงหลักการหลีกเลี่ยงการลงโทษ หรือการได้รับรางวัล จะพิจารณาการกระทำตาม

ผลทางกายภาพมากกว่า เจตนาของผู้กระทำ และจะเชื่อฟังผู้ที่มีอำนาจเหนือตน

ขั้นที่ ๒ : เอกบุคลิกนิยม การตอบสนองความต้องการและการชำระแค้น เปลี่ยนบุคลิกจะกระทำในสิ่งที่สนองความต้องการของตน โดยคำนึงถึงความยุติธรรมในการ แลกเปลี่ยน

* ระดับที่ ๒ : กฎเกณฑ์สังคม (The Conventional Level) บุคคลจะกระทำ ตามความคาดหวังของครอบครัว ของกลุ่มและของสังคม และจะรักษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของ สังคม เพื่อให้พฤติกรรมที่ดึงมายังคงอยู่

ขั้นที่ ๓ : ความคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์และการคล้อยตามบุคคล ต้องการเป็นคนดีในทรศนะของตนและของบุคคลอื่น และจะแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับ สิ่งที่สังคมคาดหวัง

ขั้นที่ ๔ : ระบบสังคมและมโนธรรม บุคคลจะกระทำพฤติกรรมโดยคำนึง ถึงหน้าที่ของตน กฎหมาย และการรักษาไว้ซึ่งระเบียบของสังคม

ระดับที่ ๓ : เหนือกฎเกณฑ์สังคม (The Postconventional Level) บุคคล มีเหตุผลตามหลักการของจริยธรรม ซึ่งมีความเที่ยงธรรม นอกเหนือไปจากอิทธิพลของกลุ่ม และบุคคล

ขั้นที่ ๕ : สัญญาสังคม หรืออรรถประโยชน์และสิทธิส่วนบุคคล บุคคลจะ เข้าใจว่ากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมเกิดจากการตกลงกันของบุคคลในสังคม ดังนั้นพฤติกรรม ที่ถูกคือ การปฏิบัติตามสัญญาสังคม

ขั้นที่ ๖ : หลักจริยธรรมสากล บุคคลจะกระทำตามหลักจริยธรรมที่ตนเลือก เช่น ความยุติธรรม หรือสิทธิมนุษยชน ซึ่งหลักการเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลัก เหตุผลและ หลักการสากล

โดยสรุปแล้ว ในทรศนะของโคลเบอร์ก จริยธรรมเกิดจากการคิดไตร่ตรองตาม เหตุผลของแต่ละบุคคล และจะพัฒนาเป็นขั้น ๆ จากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งตามลำดับอย่างเนื่ นอน (Invariant) โดยจะพัฒนาจากขั้นต่ำไปสู่ขั้นที่สูงกว่าทีละขั้น ดังนั้นสิ่งที่ควร ปลูกฝังคือ การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูง ซึ่งได้แก่การยึดความยุติธรรมเป็นหลัก โคลเบอร์กเชื่อว่า การพัฒนาจริยธรรมไม่อาจกระทำด้วยการสอน ด้วยการแสดงแบบอย่าง

หรือด้วยหลักการเรียนรู้อื่น ๆ แต่จริยธรรมจะพัฒนาขึ้นมาด้วยการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้น และตามลำดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งจะผูกพันกับอายุ

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ได้อาศัยแนวความคิดของทฤษฎีการเรียนรู้และทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เป็นแนวทางในการสร้างทฤษฎี และความคิดที่สำคัญประการหนึ่งของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ที่ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมคือ การถอดแบบ (Identification) ซึ่งกล่าวถึงการเรียนรู้กฎเกณฑ์สังคมของเด็กว่า เกิดจากการเลียนแบบผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ผู้ที่มีอำนาจ หรือผู้ที่ตนรัก จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ

แบนดูรา (Bandura) ผู้นำคนสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม มีความเชื่อว่ามนุษย์มีปทัสสถาน (norm) ของจริยธรรมตามแนวโครงสร้างทางสังคมที่มนุษย์เป็นสมาชิก และพัฒนาการทางจริยธรรมจะเกิดจากการปฏิบัติตามเกณฑ์ของสังคม โดยมีเหตุจูงใจพื้นฐานมาจากความต้องการทางชีวภาพ การแสวงหารางวัล และการหลีกเลี่ยงการลงโทษ

ดังนั้นในทรรศนะของนักจิตวิทยาการเรียนรู้ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมจึงเป็นผลของสังคมประภคิต (Socialization) เป็นผลของการซึมซาบ (Internalization) และเป็นผลของการถอดแบบ (Identification) ซึ่งสามารถสรุปความคิดพื้นฐาน ได้ดังนี้

๑. พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการเรียนรู้ทางสังคม เช่นเดียวกับพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ นอกจากปฏิกริยาสะท้อนเบื้องต้นซึ่งมนุษย์ถูกจัดเตรียมให้มีพฤติกรรมนี้ตั้งแต่กำเนิด (Bandura, ๑๙๗๗ : ๑๖) การเรียนรู้จริยธรรมจะกระทำโดยผ่านกระบวนการเลียนแบบ และกระบวนการเสริมแรง โดยมนุษย์จะเรียนรู้แบบอย่างพฤติกรรมของผู้อื่นในสังคม แล้วค่อย ๆ เรียนรู้ปทัสสถานจริยธรรมของสังคม ด้วยการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงของตน เรียนรู้จากตัวอย่างที่พบเห็น และเรียนรู้จากคำบอกเล่า แต่เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงมีข้อจำกัด เพราะสิ่งที่เรียนรู้มีมากเกินกว่าเวลาและโอกาสของผู้เรียนแต่ละคนจะอ่านวย จึงทำให้การเรียนรู้ด้วยการสังเกต (Observational Learning) มีความสำคัญมากในการก่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ และการเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ๆ

* ๒. พฤติกรรมจริยธรรมจะถูกควบคุมด้วยความคาดหวังของผลกรรมที่ตามมา และคุณค่าของผลกรรมตามความรู้สึกของแต่ละบุคคล (Bandura, ๑๙๗๗ : ๓๘) ด้วยเหตุที่มนุษย์เรียนรู้เงื่อนไขต่าง ๆ ของสังคม ด้วยการสังเกตวิธีประกอบพฤติกรรมของผู้อื่นและผลกรรมที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น เป็นส่วนใหญ่ ทำให้มนุษย์เรียนรู้ว่าเหตุการณ์ใดเกิดตามเหตุการณ์ใดอย่างไร เมื่อประสบกับเหตุการณ์หนึ่งก็จะเกิดความคาดหวัง (Expectancy) เกี่ยวกับอีกเหตุการณ์หนึ่งได้ ความคาดหวังนี้ทำให้มนุษย์ตัดสินใจทำหรือไม่ทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลตามที่ตนปรารถนา นั่นคือมนุษย์จะลอกเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น โดยมีการคาดหวังความพอใจ และการหลบหลีกความทุกข์ เป็นตัวกระตุ้นให้กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ

๓. พัฒนาการทางจริยธรรม มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรม เช่น ศาสนา การอบรมเลี้ยงดู และขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม เป็นต้น ด้วยเหตุที่พฤติกรรมจริยธรรมของบุคคล เกิดขึ้นได้ด้วยการลอกเลียนแบบพฤติกรรมจากบุคคลรอบข้าง ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคม ดังนั้นสิ่งที่บุคคลเรียนรู้ย่อมจะมีความใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรม (Culture) ของสังคมที่ตนอาศัยอยู่

จากแนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมดังกล่าวข้างต้น การปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคลจึงจำเป็นต้องมีตัวแบบที่ดีเป็นแบบอย่าง และจะต้องจัดให้บุคคลได้เรียนรู้เงื่อนไขต่าง ๆ ของสังคม ด้วยการให้เรียนรู้ความสัมพันธ์ของพฤติกรรมที่กระทำกับผลกรรมที่จะได้รับตามมา ทั้งนี้การจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคม จะต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ตรง ตัวอย่างและคำบอกเล่า จึงจะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและบรรลุจุดประสงค์มากขึ้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม (Social moral behaviors) เป็นพฤติกรรมที่บุคคลกระทำต่อบุคคลอื่นในสังคม โดยพิจารณาไตร่ตรองแล้วว่าเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก และที่ควรในสภาพการณ์นั้น ๆ และเมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้ง สามารถจัดแบ่งคุณลักษณะของพฤติกรรมสังคมออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ๕ หมวดหมู่ ดังนี้คือ

๑. พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้านความซื่อสัตย์
๒. พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้านความเมตตา-กรุณา

๓. พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้านความเสมอภาค/ความยุติธรรม
๔. พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้านการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
๕. พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ ความกตัญญูกตเวทิตะ

ความอาวุโส การรักษาหน้า การอวดตน-ถ่อมตน เป็นต้น

ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวถึงคุณลักษณะของพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นมาเสนอพอสังเขปดังนี้

๑. ความซื่อสัตย์ (Honesty)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๔ : ๒๕๒) ให้ความหมาย "ซื่อสัตย์" ว่าหมายถึง ประพฤติตรงและจริง ไม่คดโกงและหลอกลวง

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (๒๕๑๖ ๒๐ - ๒๑) กล่าวว่า "ความซื่อตรง" หมายถึง ความเป็นผู้มีอัธยาศัยตรง ปราศจากมายาสาไทย และไม่ปฏิบัติลวง เช่นเดียวกับกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (๒๕๑๔ ๕๖๔) ที่ได้กล่าวถึงคนซื่อสัตย์ว่า หมายถึง คนที่ไม่คดโกงในความสัมพันธ์กับผู้อื่น

ทวี บุญยเกตุ (๒๕๑๔ ๔๔-๕๐) ได้กล่าวอบรมบุตรไว้ในหนังสือ พ่อสอนลูกว่า ให้ยึดถือคุณธรรมความซื่อสัตย์เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ และได้จำแนกความซื่อสัตย์ออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หมายถึง การมีหิริโอตัมปะ รู้จักละอายตนเอง ไม่กล้ากระทำในสิ่งที่ได้ชื่อว่าไม่สุจริต แม้ว่าจะไม่มีใครรู้เห็น เป็นการทำตามคำพูดโดยไม่เหลวไหล

๒. ความซื่อสัตย์ต่อการทำงาน ได้แก่ การมีความซื่อตรง เทียงธรรม ไม่เอาเปรียบเปรียบผู้อื่น หรือแสวงหาผลประโยชน์ในทางไม่ชอบ

๓. ความซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง เป็นคุณสมบัติของเพื่อนที่ดี ผู้ที่มีความซื่อตรงต่อเพื่อน จะมีความรักและความปรารถนาดีต่อเพื่อน ไม่คดโกงหรือคิดทรยศหักหลังเพื่อน

จากความหมายและลักษณะของความซื่อสัตย์ดังกล่าว จะเห็นว่า ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมหนึ่งที่บุคคลควรยึดถือปฏิบัติและควรปลูกฝังให้แก่เยาวชนรุ่นต่อ ๆ ไป เพราะคุณธรรมดังกล่าวเป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการไม่หวังผลประโยชน์ใด ๆ ตอบแทนและไม่

ใช้เล่ห์อุบายเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่น เป็นคุณธรรมที่แสดงออกซึ่งความรักและความปรารถนาดีต่อบุคคลทั่ว ๆ ไป อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม

เนื่องจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เชื่อว่า สิ่งแวดล้อมในสังคมมีผลต่อการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่บุคคล โดยอาศัยกระบวนการเลียนแบบและกระบวนการเสริมแรง ดังนั้นการปลูกฝังความซื่อสัตย์ซึ่งเป็นคุณลักษณะหนึ่งของจริยธรรมก็สามารถกระทำได้ด้วยการใช้กระบวนการดังกล่าวข้างต้น เช่น สุพิตรา สุภาพ (๒๕๒๐ : ๔๐) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการปลูกฝังความซื่อสัตย์ว่า "การที่จะสร้างความซื่อสัตย์ให้แก่เด็กนั้นจำเป็นจะต้องมีการอบรมสั่งสอน และการกระทำตัวอย่างให้เห็น ยกย่องคนอื่นให้ปรากฏ เพื่อให้คุณลักษณะนิสัยซื่อตรงนั้นก่อตัวเป็นบุคลิกภาพ เนื่องจากการได้รับแรงเสริมทางบวก (Positive reinforcement) จากสังคม" ด้วยเหตุนี้สภาพแวดล้อมทางสังคมจึงมีส่วนสำคัญมากในการหล่อหลอมลักษณะของความซื่อสัตย์ให้แก่บุคคล

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์ ได้มีผู้สนใจศึกษาบ้างดังนี้

สุริยงค์ อัยรักษ์ (๒๕๑๗) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านความซื่อตรงต่อหน้าที่ของนักเรียนไทยพุทธในกรุงเทพฯ และนักเรียนไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ของโรงเรียนในกรุงเทพฯ และโรงเรียนในสี่จังหวัดภาคใต้ จำนวน ๑๒๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่านักเรียนไทยพุทธและไทยมุสลิม มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ไม่แตกต่างกัน แต่พบว่านักเรียนหญิงในทุกกลุ่มมีความซื่อตรงต่อหน้าที่สูงกว่านักเรียนชายในทุกกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

อุบลรัตน์ โพธิโกสม (๒๕๒๓) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความซื่อสัตย์ของเด็กไทยที่มีความแตกต่างทางด้านเพศ ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มัธยมศึกษาปีที่ ๒ และมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๘๗๒ คน ที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนรัฐบาลทั่วทุกภูมิภาค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบทดสอบวัดความซื่อสัตย์ ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่มีเพศต่างกัน ระดับชั้นเรียนต่างกัน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีความซื่อสัตย์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .๐๕$) แต่ไม่พบความแตกต่างกันในเด็กที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน และเด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน

ผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ศาสนา สภาพแวดล้อม และอาชีพของผู้ปกครอง ไม่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมซื้อสัตย์ของบุคคล แต่ตัวแปรที่มีอิทธิพลคือ เพศ ระดับชั้นเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาพฤติกรรมซื้อสัตย์ของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ทั่วประเทศทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยสนใจศึกษาพฤติกรรมซื้อสัตย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้คือ การชดเชย การรักษาสัญญา การให้ร้ายป้ายสี การใช้กลอุบาย และการประจบ

๒. ความเมตตา-กรุณา (Generosity)

เมตตา-กรุณา เป็นคุณธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งในพุทธศาสนาที่เรียกว่า พรหมวิหารสี่ ประกอบด้วยอุเบกขา ๔ ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งถ้าบุคคลยึดพรหมวิหารสี่ เป็นคุณธรรมประจำใจเพื่อการประพฤติปฏิบัติตน จะทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

พระเทพโมลี (๒๕๑๑ : ๕๗๕) ได้ให้ความหมายของเมตตาและกรุณาว่า "เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี ซึ่งทำให้เกิดมีการบำเพ็ญประโยชน์และความสุข ด้วยการเสียสละที่ไม่เห็นแก่ตัว ส่วนกรุณาเกิดขึ้นด้วยเหตุคือ เมื่อเห็นผู้อื่นต้องมีทุกข์ ผู้ที่มีกรุณาจะต้องไม่มีวิหেলাและโสภะ กล่าวคือไม่ตั้งใจหรือไม่กลับมาคิดว่าถ้าตนต้องมีทุกข์ก็จะเศร้าหมอง"

ปรีชา ช้างขวัญยืน (๒๕๒๐ : ๘๙) ให้นิยามเมตตาว่า เป็นคุณธรรมที่มุ่งความสุขของผู้อื่นเป็นสำคัญ เป็นวิธีแก้ความเกลียดชัง ความอิจฉาริษยา ความตระหนี่เห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นการลดความสำคัญของตนเอง ทำให้สามารถก่อประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นได้ง่าย ส่วนกรุณาเป็นความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นมีความสุข ด้วยการช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ไม่ว่าจะเกิดจากการเจ็บป่วยทางกายหรือการมีทุกข์ทางใจ แต่การให้ความช่วยเหลือจะต้องเป็นไปตามกำลังของตน

กล่าวโดยสรุป เมตตา-กรุณา เป็นคุณธรรมที่คำนึงถึงผู้อื่น เป็นสำคัญ โดยมุ่งให้ผู้อื่นเป็นสุขและพ้นทุกข์ ด้วยการให้ความช่วยเหลือ เชื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ไม่เห็นแก่ตัวหรือไม่เอาใจเอาเปรียบเบียดเบียนผู้อื่น

สำหรับการแสดงออกซึ่งความเมตตากรุณา พระโสภณคณาภรณ์ (๒๕๒๑ : ๑๓-๑๔)

ได้กล่าวว่า บุคคลสามารถแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

๑. ทางกาย ได้แก่ การช่วยเหลือในกิจการงาน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อกัน

๒. ทางวาจา ได้แก่ การเจรจาทันทีด้วยความรู้สึกเมตตา ไม่ใช่วาจาก้าวร้าว อุหมิ่น ช่วยแนะนำบอกกล่าวในเรื่องที่เป็นประโยชน์ หรือพิทักษ์ประโยชน์ของกันและกัน

๓. ทางใจ ได้แก่ การไม่มีความรู้สึกมั่งร่ำรวย คิดเอาเปรียบ หรือมุ่งทำลายผลประโยชน์ของผู้อื่น แต่มีความมุ่งหวังที่จะเห็นผู้อื่นประสบความสุขในชีวิต

นอกจากนี้ในทางพุทธศาสนายังได้บัญญัติ "ทาน" คือ การให้เพื่อฝึกพุทธศาสนิกชน ให้รู้จักเสียสละ รู้จักช่วยเหลือสงเคราะห์กันและกันตามโอกาสอันควร เพราะฉะนั้นผู้ที่รู้จักการให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ก็จะเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ใจให้มีเมตตา ไม่เห็นแก่ตัว และการให้ก่อให้เกิดประโยชน์มากคือ การให้อภัย ไม่โกรธ ไม่เกลียด ไม่อาฆาตแค้นผู้ที่ทำให้โกรธ ดังนั้นสังคมใดที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่มีลักษณะของความเมตตากรุณาจะเป็นสังคมที่มีความสงบสุขปราศจากความวุ่นวาย

ในการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับความเมตตา-กรุณาของคนไทย มีงานวิจัยที่น่าสนใจ ดังนี้ วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (๒๕๑๗) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความเอื้อเฟื้อต่อตัวแปร เพศ และถิ่นที่อยู่ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้น ป.กศ. ปีที่ ๑ ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด จำนวน ๔๕๐ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า เพศหญิงมีความเอื้อเฟื้อต่อพวกพ้องมากกว่าเพศชาย แต่มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นไม่ต่างกัน และเมื่อพิจารณาในตัวแปรถิ่นที่อยู่อาศัย พบว่านักศึกษาต่างจังหวัดมีความเอื้อเฟื้อต่อพวกพ้องมากกว่านักศึกษาในกรุงเทพฯ แต่ความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นไม่ต่างกัน

สนองศรี รุคดิษฐ์ (๒๕๒๓) ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ ซึ่งได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จำแนกตามสาขาวิชาชีพ ระดับชั้นเรียน และเพศ โดยศึกษาทัศนคติต่อการรับรู้มาตรฐานสังคม และทัศนคติต่อตนตามอัตภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ ๑ และปีที่ ๔ คณะครุศาสตร์และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน ๓๒๐ คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อตนตามอัตภาพ ซึ่งได้แก่ ความตั้งใจของบุคคลที่จะปฏิบัติตนในสภาพการณ์หนึ่ง ๆ พบว่า นิสิตรัฐศาสตร์มีความตั้งใจหรือมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรม เมตตา กรุณา

และมูทิตา สูงกว่านิสิตครุศาสตร์ และเมื่อพิจารณาตามระดับชั้นเรียน พบว่า นิสิตชั้นปีที่ ๔ มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรมพรหมวิหารสี่สูงกว่านิสิตชั้นปีที่ ๑

สำหรับสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมของชาวพุทธย่อมได้รับอิทธิพลคำสอนของพุทธศาสนา ในส่วนที่เกี่ยวกับความ เมตตากรุณา มาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติจนก่อให้เกิดลักษณะ เฉพาะตัว ดังจะเห็นได้จากทรรศนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อพฤติกรรม เมตตากรุณาของคนไทย ซึ่งยกเป็น ตัวอย่างดังนี้

ประเสริฐ แยมกลิ่นหุ้ง (๒๕๑๐ : ๗๐) ให้ความเห็นว่า ลักษณะพิเศษของคน ไทยประกอบไปด้วย ความสุภาพอ่อนโยน มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจกว้างขวาง รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น นิยมความจริงใจ และความช่วยเหลือกัน ไม่คิดเอาเปรียบผู้อื่น มีความ เมตตากรุณา สงสารไม่ซ้ำเติมผู้แพ้ และไม่มีความรู้สึกอฆาตจงเวรผู้อื่น

เอกวิทย์ ฅ กลาง (๒๕๒๐ : ๑๐-๑๔) กล่าวว่า การประพฤติปฏิบัติที่ดี เป็น เอกลักษณะของคนไทยมีทั้งลักษณะที่ดีและลักษณะที่ไม่ดี ในส่วนที่เป็นลักษณะที่ดีได้แก่ การรู้จักประสานประโยชน์ มีความเกรงใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความสุภาพอ่อนโยน ใฝ่สันติ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ประณีประนอม ผ่อนสั้นผ่อนยาวและไม่ผูกพยาบาท

เดโช สวานานนท์ (๒๕๒๐ : ๑-๕) ให้ทรรศนะว่า คนไทยมีความสุภาพอ่อนโยน มีน้ำใจ มีความโอบอ้อมอารี ประณีประนอม และประสานประโยชน์

ทรรศนะของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมตตากรุณา เป็นคุณลักษณะของ พฤติกรรมพึงประสงค์ที่คนไทยยึด เป็นแนวปฏิบัติมา เป็นเวลาช้านาน จนเป็นเอกลักษณ์ของชน ไทยซึ่งควรธำรงไว้ตลอดไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมเมตตากรุณา ในส่วนที่เกี่ยวกับ ข้อการกระทำต่าง ๆ ดังนี้ การช่วยเหลือผู้อื่น การให้อภัย การเห็นอกเห็นใจ และการ เบียดเบียนผู้อื่น

๓. ความเสมอภาค (Equity)

ความเสมอภาค เป็นคุณธรรมที่สำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะเป็นคุณ- ธรรมที่สร้างเสริมให้บุคคลไม่เอาวัด เอาเปรียบกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากความ ขัดแย้ง ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความสนใจและได้แสดงทรรศนะต่าง ๆ กัน พอยกเป็นตัว-

อย่างดังนี้

ลินาร์น ให้ความเห็นที่ ความเสมอภาคมีได้หมายความว่าทุกคนจะต้องมีความเท่าเทียมกันในทุก ๆ อย่าง เช่น ศิว ขนาด สติปัญญา คุณธรรม หรือความเจริญก้าวหน้าในสังคม แต่ทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกันในการดำเนินชีวิตอย่างมีเสรีภาพและในการแสวงหาความสุข

โอเพนไฮม์ (Openhiem, ๑๙๖๘ : ๑๐๒ - ๑๑๐) ก็มีความเห็นสอดคล้องกัน เขาให้ความเห็นว่า แม้มนุษย์จะมีความแตกต่างในลักษณะธรรมชาติ เช่น เพศ เชื้อชาติ เป็นต้น แต่ทุกคนย่อมมีความเท่าเทียมกันที่จะได้รับสิ่งต่าง ๆ จากสังคม ซึ่งได้แก่ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และสิทธิเท่าเทียมกันในการแสวงหาสิ่งที่ชีวิตต้องการ

ภิญโญ สาร (๒๕๒๐) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับข้อความเสมอภาคว่า หลักสำคัญที่จะทำให้ทุกคนอยู่ในสังคมโดยปราศจากความขัดแย้งคือ การเคารพในความยุติธรรม โดยบุคคลจะต้องเคารพในความมีเหตุผล มีเมตตาธรรม มีความศรัทธาในมนุษย์ รู้จักเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรม ความเสมอภาคในสิทธิและโอกาสแก่ทุกคน

พิทยา สายหู (๒๕๑๖ : ๑๙-๒๔) กล่าวว่า ในสังคมที่เป็นธรรม บุคคลทุกคนควรมีโอกาสเสมอหน้ากันในการปรับปรุงตนเอง ความรู้สึกไม่เป็นธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าตนไม่มีสิทธิในสิ่งที่ควรมี และไม่ได้ในสิ่งที่ควรได้

ทินพันธ์ นาคะตะ (๒๕๑๗ : ๑๐-๑๑) กล่าวถึงการปกครองในระบบประชาธิปไตยว่า คนทุกคนต้องมีความเสมอภาคทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง หมายความว่า คนทุกคนจะต้องเคารพและปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงในฐานะของบุคคล ไม่ว่าจะเป็นวีรบุรุษ คุณบุรุษ หรือชาติบุรุษ คนทุกคนจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ในการดำรงชีวิต ในการใช้เสรีภาพ ในการแสวงหาความสุข และในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง

สำหรับในทางพุทธศาสนา ท่านพุทธทาส ภิกขุ (๒๕๑๓ : ๑๗๓) ได้กล่าวถึงบุคคลผู้มีใจยุติธรรมว่า จะต้องไม่ตกอยู่ในอคติอันใดแก่ ความลำเอียง ๔ ประการ คือ ความลำเอียงอันเกิดจากความชอบพอกัน ความลำเอียงอันเกิดจากความชิงชังกัน ความลำเอียงอันเกิดจากความหลง และความลำเอียงอันเกิดจากความกลัว ซึ่ง ถูกฤษ มงคลนาวัน (๒๕๒๑ :

๓-๔) ก็มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ผู้ที่มีความยุติธรรมควรที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยเสมอภาค และเท่าเทียมกัน ไม่มีอคติ หรือเลือกที่รักมักที่ชัง

จากทรรศนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังกล่าวสรุปได้ว่า ความเสมอภาคเป็นคุณธรรมที่กล่าวถึง การที่ทุก ๆ คนควรได้รับความเท่าเทียมกันในการดำรงชีวิตอย่างมีอิสระ ในการแสวงหาสิ่งที่ชีวิตต้องการ และในการได้รับสิทธิต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องชาติกำเนิดหรือชนชั้นทางสังคม และการที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข บุคคลจำเป็นจะต้องเคารพในความยุติธรรม ประพฤติปฏิบัติต่อกันโดยปราศจากอคติหรือความลำเอียง

สำหรับงานวิจัย พบว่ามีผู้สนใจศึกษาไว้บ้าง ดังนี้

สิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์ (๒๕๑๔) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของสตรี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๔๔ คน โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยพบว่า โดยส่วนใหญ่ นักเรียนเห็นด้วยกับการที่สตรีควรมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ แต่ทำให้เลือกเพศใดเพศหนึ่ง นักเรียนก็มีแนวโน้มจะส่งเสริมให้เพศชายเป็นผู้นำมากกว่า ดังจะเห็นได้ว่าร้อยละ ๔๔.๘๗ เห็นด้วยกับการสนับสนุนให้สามีเป็นฝ่ายทำงานมากกว่าภรรยา แม้ว่าภรรยาจะมีความสามารถสูงกว่าก็ตาม

วรภาส รุจิโกชน์ (๒๕๒๒) ได้ศึกษาความคิดเห็นของกรมกรรณไฟ เฉพาะที่เป็นสมาชิกสหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทย จำนวน ๔๔๓ คน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราประเมินค่า ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๕๑.๔๖ ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "โดยธรรมชาติแล้วเพศหญิงมีความอ่อนแอมากกว่าเพศชาย ดังนั้นเพศหญิงไม่ควรมีสิทธิเท่าเทียมชายทุกอย่าง" ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญต่อความเสมอภาคระหว่างเพศ นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ ๗๒.๖๖ ตอบว่าไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "การคบคนรวยเป็นเพื่อนดีกว่าคนจน" ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างตระหนักถึงความสำคัญของความเสมอภาคต่อบุคคลต่างฐานะ

แม้ว่างานวิจัยดังกล่าวจะศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของบุคคล แต่ผู้วิจัยก็มีความเชื่อว่าจะเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมที่ เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคได้

ในส่วนที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อความเสมอภาคในสังคมไทย เป็นต้นว่า ไพฑูรย์ เครือแก้ว (๒๕๑๓ : ๑๕๒) ได้ให้ทรรศนะว่า "เมืองไทยยังไม่ค่อยมีอุดมการณ์ของความเสมอภาค แต่การที่หญิงต้องหัดเทียมกับชายก็เริ่มมีอยู่ในความรู้สึกของชายและหญิงมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่ออกมาก็มุ่งที่จะช่วยเหลือและคุ้มครองหญิงมากขึ้น" นั่นก็หมายความว่า ปัจจุบันสังคมไทยได้เน้นให้ความสำคัญของความเสมอภาคระหว่างเพศมากขึ้น โดยจะเห็นได้จากการที่เพศหญิงมีโอกาสได้ศึกษาหรือประกอบอาชีพหรือดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เท่าเทียมกับชาย ทำให้เพศหญิงมีบทบาทในทางสังคมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผิดกับสมัยก่อนที่เพศหญิงต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน

เอกสารข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความเสมอภาคเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่มีความสำคัญค่อนข้างมาก และเป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินได้ว่า ดีไม่ดี ถูกไม่ถูก ควรไม่ควร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาพฤติกรรมดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับข้อการกระทำ ดังนี้คือ การปฏิบัติต่อผู้ชายดีกว่าผู้หญิง การปฏิบัติต่อผู้ที่ร่ำรวยดีกว่าผู้ไม่ร่ำรวยและการเห็นแก่พวกพ้อง

๔. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

การที่มนุษย์มาอาศัยอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นพวก ย่อมมีการปฏิสัมพันธ์และอาศัยพึ่งพากันแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน แต่ด้วยเหตุที่ต่างชาติตระกูล และต่างอุปนิสัยใจคอ บุคคลจึงอาจกระทำการไปตามฮัวยศร้ยและตามที่ตนถนัด ซึ่งก่อให้เกิดการเอาโรคเอาเปรียบ เกิดความขัดแย้งไม่ลงรอยกัน เป็นผลกระทบต่อการทำงานและความสงบสุขของหมู่คณะ ดังนั้นเพื่อให้มีความสงบสุขเกิดขึ้นแก่หมู่คณะ จึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมขึ้น เพื่อให้บุคคลยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ รู้จักผลานประโยชน์ รู้จักรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ และตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกในสังคมมีส่วนได้รับร่วมกัน

การจัดระเบียบสังคมหรือการสร้างวินัยทางสังคม (Social Discipline) จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งเลนสกี (Lanski : พุทธ ศักดิ์เดช-ยนต์ แปล, ๒๕๒๒ : ๒๑) ได้กล่าวว่าสังคมจะดำรงอยู่ได้ต้องมีระบบการควบคุมสังคม อันประกอบด้วย

๑. ระบบของกฎเกณฑ์และค่านิยมที่กำหนดว่าพฤติกรรมอะไร เหมาะสมหรือไม่
๒. ระบบความเชื่ออันเป็นพื้นฐานของกฎเกณฑ์และค่านิยม
๓. ระบบการให้รางวัลและลงโทษเพื่อจูงใจให้บุคคลปฏิบัติตามเกณฑ์
๔. สังคมกรรม (Socialization) ซึ่งทำให้บุคคลควบคุมความประพฤติของตนเองให้สอดคล้องกับสังคมโดยไม่ต้องมีใครมาคอยควบคุม

สำหรับสาเหตุของการขาดวินัยทางสังคมของบุคคลนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิเช่น นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ (๒๕๑๖ : ๔) ได้วิเคราะห์โดยยึดทฤษฎีบุคลิกภาพของ แคทเทล (Cattell) และสรุปผลว่า เป็นผลมาจากการขาดวินัยในตนเองและการขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้เป็นพฤติกรรมซ่อนเร้นหรือพฤติกรรมต้นตอ ที่ทำให้บุคลิกภาพของบุคคลไม่เอื้อต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม

ส่วนในทางศาสนา พระศรีวิสุทธิโมลี (๒๕๑๕ : ๒๑๕-๒๒๔) ได้อธิบายว่า การขาดวินัยทางสังคมเป็นลักษณะของการยึดถือตัวตน (Self) ยึดถือว่าสิ่งนี้เป็นของเรา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา เป็นการยึดหลักอัตตา ซึ่งขัดกับหลักอนัตตาของศาสนาพุทธ และการยึดถือตัวตนในลักษณะดังกล่าว ถือว่าเป็นปัญหาศีลธรรมอันร้ายแรงที่สมควรแก้ไขให้ลดน้อยลง เพื่อให้บุคคลคำนึงถึงส่วนรวมแทนที่จะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนแต่ฝ่ายเดียว

กล่าวโดยสรุปแล้ว การขาดวินัยทางสังคมเป็นลักษณะของการยึดถือตัวตนมากเกินไป ทำให้ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม เห็นแก่ประโยชน์ฝ่ายตน โดยไม่คำนึงถึงส่วนรวม ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชาติ

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัย ที่เกี่ยวกับการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมนั้น โดยส่วนมากจะเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยซึ่งให้ข้อค้นพบที่น่าสนใจหลายประการ เป็นต้นว่า งานวิจัยของ วิเชียรฉาย นักร้อง (๒๕๑๖) ได้ศึกษาการประพฤติปฏิบัติของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน ๔๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีการกระทำประโยชน์ต่อส่วนรวมและการเคารพในกฎหรือระเบียบของโรงเรียนแตกต่างกัน กล่าวคือ ในเรื่องการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม นักเรียนหญิงจะทำประโยชน์บ้างมากกว่านักเรียนชาย และนักเรียนหญิงเคยทำเป็นประจำมากกว่านักเรียนชาย ส่วนในเรื่องการเคารพกฎหรือระเบียบของโรงเรียนก็พบว่า นักเรียนหญิงมีความเคารพกฎ มากกว่านักเรียน

ชาย โดยเด็กหญิงไม่เคยทำผิดกฎมีจำนวน ๕๖% ในขณะที่นักเรียนชายมีจำนวน ๓๗% และเด็กหญิงเคยทำผิดกฎบ้างเล็กน้อย มีจำนวน ๔๔% ในขณะที่นักเรียนมีจำนวน ๕๓%

จากการศึกษางานวิจัยของวารินทร์ ม่วงสุวรรณ ซึ่งได้อ้างถึงแล้วพบว่าใน ส่วนที่เกี่ยวกับวินัยทางสังคม เด็กหญิงมีวินัยทางสังคมมากกว่าเด็กชาย โดยเฉพาะวินัยทางสังคมรวม ได้แก่ วินัยทางสังคมด้านพฤติกรรมที่จะปฏิบัติจริง พฤติกรรมคล้อยตามสังคม พฤติกรรมตามมาตรฐานสังคม พฤติกรรมที่จะปฏิบัติจริงต่อกฎเกณฑ์ภายนอกและ พฤติกรรมตามมาตรฐานสังคมต่อกฎเกณฑ์ภายนอก แต่เมื่อเปรียบเทียบระหว่างถิ่นที่อยู่ พบว่าเด็กในกรุงเทพฯ มีวินัยทางสังคมไม่ต่างจากเด็กต่างจังหวัดทั้งในกลุ่มรวมกลุ่มชาย และกลุ่มหญิง

ในส่วนที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ที่มีต่อลักษณะการรักษาระเบียบแบบแผนและลักษณะของความเป็นระเบียบวินัยของคนไทย ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิแสดงทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

เอมบริ (Embree อ้างจาก ทิตยา สุวรรณชฎ, ๒๕๑๖ : ๔๖๔) ได้เขียนบทความลงในวารสารของสมาคมนักมานุษยวิทยาอเมริกัน (American Anthropologist เมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๐) ให้ชื่อเรื่องว่า "Thailand : A loosely Structured Social System" หรือ ประเทศไทยเป็นระบบสังคมที่มีโครงสร้างอย่างหลวม โดยเปรียบเทียบสังคมไทยกับสังคมญี่ปุ่นในประเด็นสำคัญ ๆ คือ ลักษณะปัจเจกชนนิยม (Individualistic) ลักษณะความรับผิดชอบผูกพันในระยะยาว (Long Term Obligation) และลักษณะของความเป็นระเบียบวินัย (Regimentation) เขาได้แสดงความคิดเห็นว่าคนไทยมีปัจเจกชนนิยมมากกว่าญี่ปุ่น นั่นคือยึดถือตนเองเป็นสำคัญมากกว่าที่จะนึกถึงส่วนรวม และเห็นว่าคนไทยมีความรับผิดชอบที่จะผูกพันในระยะยาวน้อยกว่าคนญี่ปุ่น รวมทั้งมีระเบียบวินัยน้อยกว่าคนญี่ปุ่น โดยให้เหตุผลว่าโครงสร้างของระบบสังคมไทยหลวมในขณะที่สังคมญี่ปุ่นกระชับกว่า

ประเสริฐ แย้มกลิ่นพุ่ม (๒๕๑๐ : ๖๖-๖๘) ได้กล่าวถึงลักษณะของคนไทยว่ามีลักษณะของ การรักอิสระภาพหรือความเป็นไทย กล่าวคือคนไทยมีนิสัยไม่ต้องการอยู่ใต้อำนาจบังคับของผู้อื่น ไม่ชอบการควบคุมบังคับ เข้มงวด คนไทยถือความต้องการและความ

คิดเห็นของแต่ละคน เป็นใหญ่ ซึ่งส่วนของการรักอิสระภาพ เช่นนี้ ทำให้คนไทยไม่ค่อยมีความรู้สึกผูกพันต่อหน้าที่ และการถือตนเอง เป็นใหญ่ทำให้การประสานงานและการทำงานเป็นกลุ่มต้องมีปัญหาบางอย่าง นอกจากนี้คนไทยยังมีลักษณะของการย้ายหาความสุขจากชีวิตชอบชีวิตแบบง่าย ๆ เพื่อความสุขในปัจจุบัน ซึ่งลักษณะอันนี้ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างโดยเฉพาะเกี่ยวกับความพยายามของรัฐบาลที่จะให้ประชาชนยอมรับระเบียบวินัยในการทำงาน

ส่วน สนิท สัมกรการ (๒๕๒๑ : ๔๐-๔๔) กล่าวว่า การที่คนไทยรักความเป็นอิสระทำให้คนไทยเอาตัวรอดไว้ก่อน อีกทั้งยังคำนึงถึงความสะดวกสบายของตนเป็นเกณฑ์ และด้วยเหตุที่คนไทยนิยมถือสิทธิปัจเจกชน กล่าวคือ นับถือตนเองเป็นใหญ่ การแสดงออกจึงเป็นพฤติกรรมที่มุ่งสนองความต้องการของตนเป็นสำคัญ โดยไม่เคารพระเบียบและกฎหมายของบ้านเมือง ผู้ใดสามารถหลีกเลี่ยงกฎหมายได้ถือว่าเป็นคนเก่งมีฝีมือ

สำหรับ อานนท์ อภาภิรมย์ (๒๕๑๕ : ๑๕๓) ให้ความคิดเห็นว่าเป็นลักษณะนิสัยของคนไทยประการหนึ่งคือ ชอบความสะดวกสบายและไม่สนใจระเบียบแบบแผน จึงทำให้เกิดความบกพร่องในการปฏิบัติตามมารยาทสังคม ตัวอย่างเช่น การเข้าชมการแสดงโดยมารยาททางสังคมตามสากลนิยมการเข้าแถวเพื่อความ เป็นระเบียบ แต่คนไทยส่วนใหญ่ไม่ค่อยปฏิบัติกัน เพราะต่างถือเอาความสะดวกของตนเป็นที่ตั้ง เป็นต้น

จากความคิดเห็นต่าง ๆ ข้างต้น จะเห็นว่า สังคมไทยยังขาดความมีวินัยในสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาพฤติกรรมทางการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วมของคนไทย โดยจะทำการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำเพื่อประโยชน์ พฤติกรรมการรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ และพฤติกรรมการรักษาระเบียบวินัย

๕. พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้านอื่น ๆ

๕.๑ ความกตัญญูทกเวท (Gratitude)

กรมการศาสนา (๒๕๒๑ : ๑๒-๑๔) ได้ให้ความหมายว่า

กตัญญู หมายถึง การรู้อุปการะที่ท่านได้เคยกระทำไว้แล้วแก่ตน เป็นการแสดงออกมาจากความนึกคิดของแต่ละคน จัดเป็นภาคทฤษฎี

กตเวที หมายถึง การเสนอทดแทนอุปการะคุณที่ท่านได้เคยกระทำไว้แก่คน
สามารถแสดงออกทางการกระทำและคำพูด จัดเป็นภาคปฏิบัติ

ดังนั้น ความกตัญญูกตเวที จึงหมายถึง ความรู้สำนึกในบุญคุณและตอบแทนผู้มี
พระคุณ

ตามธรรมคณาแล้วคนดีจะมีแต่กตัญญูอย่างเต็มใจยอมไม่เพียงพอ จำเป็นต้องฝึก-
กตเวที คือรู้จักตอบแทนบุญคุณตามความสามารถด้วย โดยสามารถแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ
กันดังนี้ (กรมวิชาการ, ๒๕๒๓ : ๑๔๐)

- แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น
- ชักนำคนอื่นให้นิยมยินดี ในการทำความดีตอบแทนผู้มีพระคุณ
- ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลับลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่
- ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อน ลำบาก
- เคารพรักใคร่ ไว้วางใจและเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม
- ไม่ทำตนให้เป็นที่ เสื่อมเสียชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล และผู้มีพระคุณ
- ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

ฯลฯ

ด้วยเหตุที่ความกตัญญูกตเวที เป็นความสัมพันธ์ภายใต้ระบบบุญคุณ มีลักษณะเป็น
ระบบของการตอบแทน กล่าวคือ เราจะเป็นบุญคุณเมื่อมีบุคคลที่เรารู้สึกมีความสัมพันธ์ด้วยได้
กระทำคุณประโยชน์ให้แก่เราด้วยความปรารถนาดี และตัวเราเองก็ซึ่มซมในความปรารถนา
ดีนั้น ดังนั้นจึงก่อให้เกิดภาวะผูกพันทางใจในการที่จะตอบแทนบุญคุณ ซึ่งสามารถปฏิบัติได้
โดยการระลึกถึงบุญคุณและการกระทำซึ่งรวมถึงการให้สิ่งของ หากผู้ใดเป็นคนเนรคุณก็จะ
ได้รับการลงโทษจากสังคมโดยไม่มีผู้ใดคบค้าสมาคมด้วย แต่ถ้การตอบแทนผู้มีพระคุณนั้น
ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นความกตัญญูกตเวที
เพราะเป็นการช่วยให้ผู้มีพระคุณได้ทำความผิด หรือการกระทำนั้นมีผลกระทบต่อหน้าที่หรือ
ส่วนรวม แต่ด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมที่เน้นความรู้สึกและระบบบุญคุณเป็นระบบของ
ความสัมพันธ์ทางใจของส่วนบุคคล (ทัตยา สุวรรณชฎ, ๒๕๑๖ : ๔๗๑-๔๗๓) จึงอาจก่อ
ให้เกิดข้อเสียในระบบของความสัมพันธ์ที่เป็นทางการโดยเฉพาะการบริหารราชการ ดัง
นั้นถ้าสามารถพัฒนาระบบบุญคุณให้เกิดเป็นสองระบบคือ ระบบความกตัญญูกตเวทีต่อส่วนบุคคล

และระบบความกตัญญูตเวทีต่อส่วนรวม ก็จะเป็นการสร้างเสริมความรับผิดชอบต่อส่วนรวมให้มากขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ความกตัญญูตเวที เป็นคุณธรรมข้อหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมมาก ดังจะเห็นได้จากการศึกษาค่านิยมไทยของ สุนทร โทมิน และ สนิท สมิครการ (๒๕๒๒ : ๓๓๔) ที่พบว่า ค่านิยมที่คนไทยให้ความสำคัญที่สุดคือ ความกตัญญูตเวที เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สุรพล นาควานิช (๒๕๒๑) ซึ่งศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมจริยธรรมอยู่ในสภาพที่น่าพอใจ ๔ ลักษณะ เรียงตามลำดับคือ ความกตัญญูตเวที ความเสียสละ การประหยัทยอมิตรพื้ย และความมีเหตุผล ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตระหนักในคุณค่าของความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณ จึงได้ตระแนนความกตัญญูตเวทีมาก เป็นอันดับแรก

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน อาทิเช่น ไพฑูริย์ เครือแก้ว (๒๕๑๓ : ๑๐๒) ได้กล่าวว่า "สังคมไทยได้จัดให้มีพิธีไหว้ครู เพื่อให้บุคคลรู้จักแสดงความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณและจะถือว่า การทำลาถ้างไม่รู้คุณของบิดามารดา รวมทั้งผู้ที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นลักษณะโทษ ที่ได้รับการตำหนิติเตียนอย่างมหันต์ในสังคม" หรือ แปลก สนธิรักษ์ (ไม่ระบุปีที่พิมพ์ : ๓๑) กล่าวว่า "คนไทยถือหลักกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณ เช่น เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่า บุตรธิดาจะต้องเลี้ยงดู เอาอกเอาใจท่าน ถ้าละเลยถือ เป็นความผิดว่าเป็นลูกอกตัญญู" เป็นต้น

ด้วยความสำคัญของความกตัญญูตเวทีดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำคุณธรรมข้อนี้มาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม โดยแยกศึกษาเป็นสองข้อการกระทำ คือ "การตอบแทนผู้มีพระคุณ แม้ว่าตนจะยากลำบาก" และ "การตอบแทนผู้มีพระคุณแม้ว่าการกระทำนั้นจะผิดระเบียบ"

๕.๒ การรักษาหน้า (Face-Saving)

การรักษาหน้า หมายถึง หน่วยของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยให้บุคคลลดความวิตกกังวล เมื่อเขารู้สึกว่าหลักประกันความมั่นคงของเขาคลอนแคลน ในขณะที่เขามีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ทำให้เขาไม่ยอมรับการประเมินคุณค่าจากผู้อื่น

นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ (๒๕๑๔ ๔-๗) กล่าวว่า การรักษาหน้านั้นจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความวิตกกังวลอันเนื่องมาจาก สัมพันธภาพระหว่างบุคคลคลอนแคลน และต่อมาเกิดจากการที่หลักประกันความมั่นคงของบุคคลถูกขู่เข็ญ เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงความวิตกกังวลที่กำลังเกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้น บุคคลจึงป้องกันตนเองด้วยวิธีต่าง ๆ และวิธีการที่จะป้องกันตนเองนี้ ก่อให้เกิด "ระบบตัวตน" (Self system) หรือ "หน้า" โดยบุคคลจะได้คะแนนนิยมในพฤติกรรม "ตัวตนดี" และในทางตรงกันข้ามบุคคลจะขาดคะแนนนิยมในพฤติกรรม "ตัวตนเลว" จึงทำให้บุคคลพยายามหักห้ามพฤติกรรม "ตัวตนเลว" ดังนั้นทุกครั้งที่บุคคลรักษา "ระบบตัวตน" หรือ "หน้า" ให้พ้นจากพฤติกรรมประเภทตัวตนเลว ก็จะทำให้ "หน้า" หรือ "ระบบตัวตน" ใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อมีใครมาตำหนิจะทำให้เกิดการขัดแย้งทางการรับรู้ (Perceptual conflict) และก่อให้เกิดความวิตกกังวล บุคคลจึงจำเป็นต้องเลือกทางใดทางหนึ่งไว้ คือ การรักษาความคิดเดิมเกี่ยวกับตัวตนดีไว้ หรือ การยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นว่าฉันเป็นอย่างนั้นจริง

การรักษาหน้า มีผลเสียต่อตัวบุคคลและส่วนรวม กล่าวคือ ทำให้บุคคลขาดความสามารถที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ อย่างสร้างสรรค์ หรือ เพื่อสร้างสัมฤทธิ์ผลให้แก่ตนเอง นอกจากนี้การรักษาหน้ายังมีส่วนในการทำลาย เศรษฐกิจสังคมและการเร่งรัดพัฒนาประเทศ เพราะการกลัวตัวเองหรือผู้อื่น "เสียหน้า" หรือ กลัวผู้อื่น "ได้หน้า" หรือ "การรักษาหน้า" ไว้เฉย ๆ ล้วนแต่เป็นสาเหตุเหตุหนึ่งที่ทำให้คนไทยมีความสามารถน้อยในการร่วมมือประสานงานกัน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของงานที่ทำ

แต่อย่างไรก็ดี การรักษาหน้า มีผลดีในส่วนของ การลดความตึงเครียด และ การรักษาสัมพันธภาพอันดีกับบุคคลอื่น

ในการศึกษางานวิจัยที่ เกี่ยวกับการรักษาหน้าของคนไทย พบว่ามีผู้สนใจศึกษาไว้บ้างดังนี้

บุญชรี ศรีสุทธิสอาด (๒๕๑๖) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์และเปรียบเทียบความเกรงใจ การรักษาหน้าและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ระหว่างนักเรียนไทยเชื้อสายไทย กับนักเรียนไทยเชื้อสายจีนในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดภาคใต้ จำแนกตามระดับชั้นการศึกษา ถิ่นที่อยู่ เชื้อสายและเพศ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และนักเรียน

ครูระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูง จำนวน ๒๑๒ คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในจังหวัดภาคใต้ มีการรักษาหน้าสูงกว่านักเรียนในกรุงเทพฯ ($p < .๐๕$) และนักเรียนชาย ม.ศ. ๓ มีการรักษาหน้าสูงกว่านักเรียนหญิง ม.ศ. ๓ และนักเรียน ป.กศ.สูง ($p < .๐๑$, $p < .๐๕$ ตามลำดับ) แต่ไม่พบความแตกต่างของการรักษาหน้าในเชื้อสาย

ในปีเดียวกันได้มีผู้ศึกษาเช่นเดียวกัน กฤษศรี ศรีสุทธิสอาด แต่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่มีถิ่นที่อยู่แตกต่างกันไป เป็นต้นว่า

ภักดี ปวีวรรณ (๒๕๑๖) ได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดภาคกลาง คือลพบุรี กับกรุงเทพมหานคร จำนวน ๓๐๒ คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในจังหวัดภาคกลาง มีการรักษาหน้าสูงกว่านักเรียนในกรุงเทพมหานคร แต่ไม่พบความแตกต่างในตัวแปรระดับชั้นการศึกษา เพศ และเชื้อสาย

ประภาพิศ ตรีตระกูล (๒๕๑๖) ได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คืออุดรธานีกับกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๓๐ คน โดยศึกษาเปรียบเทียบการรักษาหน้า จำแนกตามระดับชั้นการศึกษา ถิ่นที่อยู่ และเชื้อสาย ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาระดับ ป.กศ. สูง ในต่างจังหวัด มีการรักษาหน้าสูงกว่ากลุ่มนักเรียนในกรุงเทพมหานคร และยังพบว่าในกลุ่มต่างจังหวัด นักศึกษาชั้น ป.กศ.สูง มีการรักษาหน้าสูงกว่านักเรียนชั้น ม.ศ. ๓ แต่ไม่พบความแตกต่างในกลุ่มกรุงเทพมหานคร รวมทั้งไม่พบความแตกต่างเมื่อจำแนกตามตัวแปรเชื้อสาย

สำหรับ บุษงา วชิระศักดิ์มงคล (๒๕๑๖) ได้ศึกษากับกลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพมหานคร และในจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งได้แก่ แพร่ อุตรดิตถ์ และเชียงใหม่ จำนวนทั้งหมด ๒๒๔ คน ผลการวิจัยไม่พบความแตกต่างของการรักษาหน้า เมื่อจำแนกตามถิ่นที่อยู่ เชื้อสาย เพศ และระดับชั้นการศึกษา

เมื่อศึกษางานวิจัยดังกล่าวจะเห็นว่าข้อค้นพบที่สอดคล้องกันโดยส่วนใหญ่ คือ การพบความแตกต่างของการรักษาหน้าในกลุ่มถิ่นที่อยู่ ซึ่งได้แก่ ภูมิภาคต่าง ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่า ถิ่นที่อยู่ค่อนข้างจะมีอิทธิพลต่อการรักษาหน้าของคนไทย โดยผู้ที่อยู่ในต่างจังหวัด จะมีการรักษาหน้าสูงกว่าผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร

ในการศึกษารัชยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาสำรวจพฤติกรรมการรักษาหน้าของบุคคลใน ส่วนที่เกี่ยวกับการยอมสูญเสียเงินทองเพื่อมิให้อับอายขายหน้า และการยอมอดทนต่อความ ขมขื่นเพื่อมิให้อับอายขายหน้า

๔.๓ ความอาวุโส (Seniority)

ความอาวุโส หรือความเป็นผู้ใหญ่ (ไพฑูริย์ เกรือแก้ว, ๒๕๑๓ : ๕๔) หมายถึง

๑. ผู้ที่มีตำแหน่งและฐานะทางสังคมหรือราชการสูง
๒. ผู้ที่อายุสูง
๓. ผู้ที่มีอายุราชการหรืออายุของการทำงานเฉพาะอย่างมานาน

ด้วยเหตุที่สังคมไทยได้เน้นการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้มีความเคารพเชื่อฟังบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ตลอดจนผู้ที่มีอายุมากกว่า โดยให้รู้จักมีสัมมาคารวะ แสดงกริยา ด้วยความเคารพอ่อนน้อม และสุภาพอ่อนโยน รวมทั้งปฏิบัติต่อผู้อาวุโสด้วยความเคารพ ว่ามีประสบการณ์มาก่อน ดังจะเห็นได้จากคำพังเพยที่ว่า "ผู้ใหญ่อ่อนน้อมมาก่อน" หรือ "ตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด" ย่อมแสดงให้เห็นว่า สังคมไทยได้ยึดถือ เรื่องความมี อาวุโสเป็นสิ่งสำคัญมาก นักสังคมวิทยาหลายท่านก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน เป็นต้นว่า

ไพฑูริย์ เกรือแก้ว (๒๕๑๓ : ๑๕๐) ได้แสดงความคิดเห็นว่า สังคมไทยเน้น เรื่องอาวุโสเป็นเรื่องสำคัญ โดยผู้ที่มีอายุน้อยกว่าต้องเคารพเชื่อฟังผู้ที่มีอาวุโสมากกว่า และทุก ๆ คนจะต้องรู้จักเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ปู่ย่าตายาย รวมทั้งน้อง ๆ ซึ่ง เคารพเชื่อฟังที่ ๆ ด้วย

ส่วน ประเสริฐ แยมกลิ่นหึ่ง (๒๕๑๐ : ๖๔) กล่าวถึงลักษณะประจำชาติไทย ว่า "คนไทยนิยมแสดงความอ่อนน้อม และเคารพผู้มีอำนาจ โดยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จะเป็นไปตามพิธีซึ่งแสดงถึงฐานะสูงต่ำของบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังเช่นการแสดงออกใน สรรพนามชนิดต่าง ๆ ที่ใช้เรียกแทนชื่อบุคคลและในการปฏิบัติตนต่อผู้ใหญ่"

สนธิ สมุทรการ (๒๕๑๕ : ๓๐) กล่าวถึง ค่านิยมไทยซึ่งเป็นค่านิยมทางวัฒนธรรมที่เด่น ๆ และนำมาใช้อบรมเด็กไทยก็คือ การสอนให้เชื่อฟัง เคารพผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจเหมือนตนนับตั้งแต่ พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ เจ้านาย เป็นต้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๑๔ : ๑๙๕-๑๙๖) ให้ความเห็นว่า ลักษณะสังคมไทยในส่วนที่เกี่ยวกับการคัดสรรปัญหาต่าง ๆ มักจะเป็นไปในลักษณะให้ความเคารพและคล้อยตามผู้ใหญ่ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ทำให้ความขัดข้อง ความอึดอัด และความรู้อ่อนแอของผู้น้อยลดลงไป ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ศีกฤทธิ์ ปราโมช (๒๕๑๗ : ๑๒๕) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมไทยในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อยในวงราชการ ซึ่งผู้ใหญ่จะทำอะไรต้องเป็นสิทธิขาด ไม่มีใครกล้าโต้เถียง ผู้น้อยจะต้องก้มประนมกรอยู่เสมอไป

จากความคิดเห็นของนักสังคมวิทยาต่างกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าสังคมไทยเน้นความสำคัญของระบบอาวุโสมาช้านาน โดยเริ่มตั้งแต่ในครอบครัว ตลอดไปจนถึงการทำงานและสังคมรอบข้าง จนอาจกล่าวได้ว่าระบบอาวุโสเป็นลักษณะหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ซึ่งถ้ารู้จักแสดงออกให้เหมาะสมกับกาลเทศะก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคม แต่ถ้าผู้ใช้ไม่รู้จักใช้หรือมีเจตนาใช้ในทางที่ผิด ก็อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมได้ การที่สังคมไทยเน้นระบบอาวุโส ทำให้ผู้น้อยมักจะเกรงใจผู้ใหญ่ และไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น ดังที่ ธีรพร เทพวีระพงศ์ (๒๕๑๔) ศึกษาพฤติกรรมทางบุคคลสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นแล้วพบว่า นิสิตกลุ่มที่มีผู้อาวุโสอยู่ด้วยจะแสดงพฤติกรรมที่ไม่พอใจ การไม่เห็นด้วยด้วย และการให้ข้อเสนอแนะน้อยกว่ากลุ่มนิสิตที่ไม่มีผู้อาวุโสอยู่ด้วย

ในส่วนที่เกี่ยวกับงานวิจัยระบบอาวุโสของไทย ฎมเรียง อริยกะบุตร (๒๕๑๓) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงจารีต ประเพณี ในระหว่างบุคคลต่างรุ่นต่างเพศ และต่างสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ๑๒๐ คน ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อ่างทอง และกรุงเทพฯ รวม ๒๐ ครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะประกอบด้วยบุคคล ๓ รุ่น ได้แก่ รุ่นปู่ ย่า ตายาย พ่อแม่ และหลาน ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับการเชื่อฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่หรือผู้ที่มีอายุมากกว่าพบว่า เพศหญิงและเพศชายมีทัศนคติที่ดีเหมือนกัน แต่เมื่อพิจารณาแยกตามสภาพความเป็นเมือง พบว่ากลุ่มที่อยู่ในชนบทมีทัศนคติที่ดีกว่ากลุ่มในเมือง

จากเอกสารดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สังคมไทยเน้นเรื่องการคำนึงถึงความอาวุโสเป็นคุณธรรมสำคัญในการอบรมปลูกฝังให้แก่เยาวชนไทย จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะสำรวจพฤติกรรมการคำนึงถึงความมีอาวุโสตามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน โดยศึกษา

พฤติกรรมทำให้สิทธิพิเศษแก่ผู้อาวุโส และพฤติกรรมการเคารพและให้เกียรติผู้อาวุโส

๔.๔ การอวดตน-ถ่อมตน

การอวดตน-ถ่อมตน เป็นพฤติกรรมจรรยาบรรณทางสังคมพฤติกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้นในหมู่สังคมไทย แม้ว่าจะไม่มีผู้ใดได้ทำการศึกษาวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมอวดตน-ถ่อมตน แต่ก็มีผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะนี้พอยกเป็นตัวอย่างดังนี้คือ

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง (๒๕๑๐ : ๖๔) กล่าวถึงลักษณะอวดตนหรือลักษณะความโอ้อำ ว่าเป็นลักษณะนิสัยประจำคนไทยลักษณะหนึ่ง ซึ่งสืบเนื่องมาจากความเชื่อมั่นและหยิ่งในเกียรติของตนเอง แม้ว่าภายนอกจะดูฐานะต่ำ แต่ในใจจริงคนไทยก็ไม่เต็มใจยอมรับว่าตนเองต่ำต้อยกว่าผู้อื่น คนไทยถือว่าถ้าตนมีโอกาสเช่นเดียวกัน ตนก็จะมีความสามารถเท่าเทียมกับคนอื่น ทำให้คนไทยไม่ยอมให้มีการดูถูกกันง่าย ๆ คนไทยจะแสดงความโอ้อำหรืออวดตนเพื่อให้คนอื่นยอมรับความสำคัญของตน อาทิ เช่น

- ชอบแสดงตัว เป็นผู้รู้และการได้รับการยกยอจากผู้อื่น
- ชอบมีตำแหน่งทางราชการที่ให้อำนาจและได้รับเกียรติยกย่อง
- ชอบแสดงความ เป็นคนมีหน้าใหญ่ใจโต โดยไม่คำนึงถึงฐานะของตน
- ชอบแต่งกายและมีทรัพย์สินที่แสดงความภูมิฐานะ ฯลฯ

ประสาธ หลักศิลา (๒๕๑๔ : ๗๔) ได้กล่าวถึงลักษณะของการอวดตนว่าเป็นบุคลิกภาพของคนไทยอย่างหนึ่ง เพราะคนไทยมักชอบที่ได้จะได้ชื่อว่าเป็นคนหน้าใหญ่ใจกว้าง

ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมการอวดตนหรือพฤติกรรมการแสดงความโอ้อำ เพื่อให้คนอื่นยอมรับความสำคัญของตน เป็นพฤติกรรมสังคมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติกันมาจนเป็นลักษณะนิสัยส่วนหนึ่ง ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงศึกษาพฤติกรรมอวดตน โดยแยกศึกษาเป็นสองข้อการกระทำคือ พฤติกรรมการบอกกล่าวความสามารถของตนให้ผู้อื่นรู้ และพฤติกรรมการแสดงความสามารถของตนให้ผู้อื่นรู้

สถานภาพกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

สถานภาพของการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ครู และผู้ปกครอง ซึ่งแต่ละสถานภาพมีความแตกต่างกันในด้านอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในชีวิต กล่าวคือ ผู้ปกครองย่อมมีอายุและประสบการณ์มากกว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ครูย่อมมีความรู้สูงกว่านักเรียนทุกระดับชั้น นอกจากนี้ผู้ที่มีสถานภาพต่างกันย่อมต้องมีบทบาทแตกต่างกันด้วย อาทิ เช่น ครูและผู้ปกครอง มีบทบาทในการให้การศึกษอบรมและปลูกฝังคุณลักษณะต่าง ๆ ในขณะที่นักเรียนมีบทบาท เป็นผู้รับเอาวิชาความรู้และคุณลักษณะต่าง ๆ จากครูและผู้ปกครอง เป็นต้น

การที่บุคคลมีสถานภาพแตกต่างกันเช่นนี้ บุคคลย่อมมีความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติและพฤติกรรมที่แสดงออกแตกต่างกันไป ดังที่มีการศึกษาริวิจัยแล้วให้ผลที่น่าสนใจดังนี้

อรนันท์ บุญประสิทธิ์ (๒๕๒๑) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร และผู้ปกครองของนักเรียนจากโรงเรียนดังกล่าว จำนวนประเภทละ ๒๕๐ คน รวม ๕๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เป็นมาตราส่วนประเมินค่าและแบบคำถามปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า ครูและผู้ปกครองมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในพฤติกรรมการปฏิบัติตนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย พฤติกรรมด้านการเรียน และพฤติกรรมด้านการเมือง การปกครอง ศาสนา ระเบียบประเพณี และวัฒนธรรมไทย

เกยูร รัตนสาขา (๒๕๑๖) ศึกษาความคิดเห็นของเด็กและผู้ปกครอง โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ประกอบด้วยสถานการณ์ต่าง ๆ ๓๐ สถานการณ์ แล้วให้ผู้ตอบเลือกตัดสินใจการกระทำของบุคคลในสถานการณ์นั้น ๆ ว่า สมควร ไม่สมควร หรือไม่แน่ใจ ผลการวิจัยพบว่า เด็ก และผู้ปกครอง มีความแตกต่างกันในด้านการเชื่อฟังพ่อแม่และ ด้านกริยามารยาท และเมื่อเปรียบเทียบเด็กที่มีอายุ ๔-๑๖ ปี กับอายุ ๑๓-๑๖ ปี พบว่ามีความแตกต่างกันในด้านความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ ความเมตตากรุณา และด้านการเล่นตามกฎเกณฑ์

จินตนา จินดารัตน์ (๒๕๒๓) ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติต่อการรับรู้มาตรฐานสังคม และต่อตนตามอัตภาพที่มีต่อคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ ซึ่งได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา จำแนกตามระดับชั้นและสาขาวิชา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตชั้นปีที่ ๑ และปีที่ ๔ คณะแพทยศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน ๒๔๐ คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า นิสิตชั้นปีที่ ๑ และปีที่ ๔ มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ ไม่แตกต่างกันทั้งด้านการรับรู้มาตรฐานสังคมและตนตามอัตภาพ หมายความว่า นิสิตชั้นปีที่ ๑ และปีที่ ๔ มีการรับรู้ว่าคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ของบุคคลอื่นในสังคมมีมาตรฐานของคุณธรรมดังกล่าวไม่แตกต่างกัน และ นิสิตชั้นปีที่ ๑ และปีที่ ๔ มีแนวโน้มของพฤติกรรม หรือความตั้งใจที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรม ดังกล่าวไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยขัดแย้งกับงานวิจัยของ สอนองศรี สุดศิษฐ์ ที่เคยอ้างถึงแล้ว พบว่า นิสิตชั้นปีที่ ๔ มีการรับรู้ว่าคุณธรรมด้านพรหมวิหารสี่ของบุคคลอื่นในสังคมมีมาตรฐานของคุณธรรมด้าน มุทิตาสูงกว่านิสิตชั้นปีที่ ๑ แต่ไม่แตกต่างกันในคุณธรรมด้านเมตตา กรุณา และอุเบกขา ส่วนทัศนคติต่อตนตามอัตภาพพบว่า นิสิตชั้นปีที่ ๔ มีแนวโน้มของพฤติกรรมหรือความตั้งใจที่จะปฏิบัติตนด้วยคุณธรรมพรหมวิหารสี่สูงกว่านิสิตชั้นปีที่ ๑

งานวิจัยข้างต้นให้ผลการวิจัยที่สอดคล้องและขัดแย้งกัน แม้ว่าจะเป็นการวิจัยที่กล่าวถึงลักษณะของความคิดเห็นหรือทัศนคติ แต่ผู้วิจัยเชื่อว่างานวิจัยดังกล่าวสามารถบอกแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมของบุคคลได้ ผู้วิจัยจึงยึดเป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานว่า "นักเรียน ครู ผู้ปกครองซึ่งมีสถานภาพแตกต่างกัน ย่อมมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมต่างกัน"

เพศกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

เนื่องจากธรรมชาติของเพศชายและเพศหญิง มีความแตกต่างกันในด้านโครงสร้างของร่างกาย จิตใจและความสนใจ สังคมจึงกำหนดให้เพศชายและเพศหญิงมีบทบาทที่แตกต่างกันไป โดยบุคคลจะเรียนรู้บทบาทของตนจากขบวนการสังคมประกิด ซึ่งเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ดังจะเห็นว่ามารดาจะมีความไว้วางใจเด็กหญิงที่จะให้เลี้ยงน่องมากกว่าเด็กชาย ด้วยเหตุที่โดยทั่วไปแล้วเด็กหญิงมีความอดทน และมีความละเอียดถี่ถ้วนมากกว่าเด็กชาย (ละม้ายมาศ ทรหัตต์, ๒๕๑๐ : ๑๑๕) นอกจากนี้สังคมไทยมีลักษณะเป็นสองมาตรฐาน (Double Standard) กล่าวคือ สังคมจะไม่ค่อยเข้มงวด

ต่อการกระทำบางอย่างของเพศชายมากเท่าการกระทำของเพศหญิง ทำให้เพศชายได้รับการเลี้ยงดูอย่างที่มีอิสระมากกว่าเพศหญิง ในขณะที่เพศหญิงจะถูกอบรมสั่งสอนให้เคร่งครัดอยู่ในกรอบประเพณี และการเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี ซึ่งต้องมีหน้าที่คอยให้บริการแก่สมาชิกในครอบครัว

จากลักษณะของความแตกต่างดังกล่าวย่อมทำให้เพศหญิงและเพศชาย มีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันไป รวมทั้งพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมด้วย ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยที่นำมาเสนอดังต่อไปนี้

ลูทิน ซิมโอม (๒๕๑๖) ศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาวิทยาลัยครูในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน ๔๑๔ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามความเป็นพลเมืองดีของสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก เนื้อหาครอบคลุมลักษณะความรับผิดชอบต่อสังคม ๑๐ ด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ตนเอง ศาสนา การเรียน ชุมชน ครอบครัว บุคคลอื่น มนุษยธรรม อำนาจขบบังคับ และประเทศชาติชนบ-
ธรรมนิยม ผลการวิจัยพบว่า เพศชายและเพศหญิงมีความรับผิดชอบต่อสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จำนวน ๔ ด้าน กล่าวคือ เพศหญิงมีความรับผิดชอบเกี่ยวกับชุมชนและมนุษยสัมพันธ์สูงกว่าเพศชาย แต่มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับตนเองและประเทศชาติชนบธรรมนิยมน้อยกว่าเพศชาย

อบอวล หกสุวรรณ (๒๕๑๖) ศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพ ๑๖ ด้าน และความเกรงใจของบุคคลในอาชีพครู กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษาในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๔๖ คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามวัดบุคลิกภาพ ๑๖ ด้านของ เรมอนด์ปี, แคทเทิล กับแบบสอบถามวัดความเกรงใจของ วีรบุทธ วิเชียรโชติ และคณะ ผลการวิจัยพบว่า ครูชายมีบุคลิกภาพด้านถือตนเป็นใหญ่มากกว่าครูหญิง กล่าวคือ ครูชายมีความเชื่อมั่นในตนเอง ก้าวร้าว ยืนยันความคิดเห็นของตนเอง และต้องการความสนใจมากกว่าครูหญิง ในขณะที่ครูหญิงจะมีความเกรงใจและมีบุคลิกภาพด้านจิตใจอ่อนแอ การปฏิบัติตามคว-
ความรู้สึที่อ่อนไหว มีความสุภาพอ่อนโยนและไม่อดทนมากกว่าครูชาย ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรา เปรมเป็รื่องเวล (๒๕๑๗) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพด้านเก็บตัว - แสดงตัว และความเกรงใจ กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ในวิทยาลัยครูภูเก็ต จำนวน ๒๐๔ คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาชายมีบุคลิกภาพแสดง

ตัวมากกว่านักศึกษาหญิง และนักศึกษาหญิงมีความเกรงใจสูงกว่านักศึกษาชาย

กฤษฎา กฤษฎาวดี (๒๕๑๔) ได้ศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพของบุตรหญิง และบุตรชาย ที่บิดามารดามีระดับการศึกษาสูงและต่ำ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๕ ของโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์ ในกรุงเทพฯ จำนวน ๕๐ คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามบุคลิกภาพไมตรีสัมพันธ์และแบบสอบถามบุคลิกภาพ HSPQ ฟอร์ม A ผลการวิจัยพบว่า เพศชายและเพศหญิงไม่มีความแตกต่างกันในด้านการประพฤติดนตามระเบียบแบบแผน และความสามารถในการเข้ากลุ่ม แต่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในบุคลิกภาพด้านความสามารถในการ เข้าสังคมและบุคลิกภาพไมตรีสัมพันธ์ โดยเพศหญิงมีบุคลิกภาพดังกล่าวมากกว่าเพศชาย ซึ่งหมายความว่า เพศหญิงมีลักษณะของการชอบคบหาสมาคม มีส่วนร่วมในกิจกรรม มีลักษณะอ่อนน้อมยอมตาม และมีความเกรงใจคนอื่นมากกว่าเพศชาย

วัฒนา ศรีสัตย์วาจา (๒๕๑๔) ศึกษาเปรียบเทียบความซื่อตรง ความเพียร ความไม่เบียดเบียน ความไม่ประพฤติดิศงานองคลองธรรมและศีล ๕ ระหว่างนิสิตต่างสาขาวิชาชีพและต่างประเทศ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตครูคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และนิสิตจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน ๒๐๐ คน เครื่องมือคือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มนิสิตหญิงทั้งหมดมีแนวโน้มของพฤติกรรมหรือความตั้งใจที่จะประพฤติดนด้วยคุณธรรมด้านความไม่ประพฤติดิศงานองคลองธรรมมากกว่านิสิตชายทั้งหมดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในลักษณะการรับรู้มาตรฐานสังคม พบว่า นิสิตครูชายมีทัศนคติว่าบุคคลอื่น ๆ ในสังคมประพฤติดนผิดศีล ๕ มากกว่านิสิตครูหญิง และยังพบว่า นิสิตรัฐศาสตร์ชายมีทัศนคติว่าบุคคลอื่น ๆ ในสังคมประพฤติดนไม่ซื่อตรง ชอบเบียดเบียน และชอบประพฤติดิศงานองคลองธรรมมากกว่ากลุ่มนิสิตรัฐศาสตร์หญิง

ชัยฤทธิ์ พรหมมา (๒๕๒๔ : ๖๗-๖๘) ศึกษาสำรวจพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนหญิงและนักเรียนชาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๕๒๑ คน ลักษณะของเครื่องมือเป็นแบบสอบถามประเภท Projective Technique ชนิดปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๔ ด้าน ซึ่งได้แก่ ความรับผิดชอบ ความมี

ระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความสามัคคี โดยนักเรียนหญิงมีพฤติกรรมจรรยาธรรมดี
กล่าวสูงกว่านักเรียนชาย

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าว จะเห็นว่าเพศหญิงและเพศชายมีความแตกต่าง
ต่างกันหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างของร่างกาย จิตใจ ความสนใจ ความ
คาดหวังของสังคม การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา และการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่างๆ
รวมทั้งพฤติกรรมจรรยาธรรมด้วยความแตกต่างระหว่างเพศดังกล่าวนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยยึดเป็น
แนวทางในการตั้งสมมุติฐานว่า "นักเรียน ครู และผู้ปกครอง" มีเพศต่างกัน ย่อมจะมีพฤติ-
กรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจรรยาธรรมทางสังคมต่างกัน"

ศาสนากับพฤติกรรมจรรยาธรรมทางสังคม

ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อบุคคลในสังคม เพราะ
ศาสนามีความสำคัญต่อการควบคุมความประพฤติของบุคคลให้เป็นไปตามทำนองคลองธรรม
และยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของบุคคลทำให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์
แวดล้อมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สถาบันทางศาสนายังรักษาและดำรงความสืบเนื่องทาง
วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเป็นค่านิยมพื้นฐานทางสังคม รวมทั้งยัง
เป็นตัวแทนของการอบรมสั่งสอนบุคคลให้รู้จักระเบียบสังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความ
สงบสุข จึงกล่าวได้ว่าความเชื่อ ค่านิยม ลักษณะอุปนิสัย ตลอดจนการแสดงออกซึ่งการ
ประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ย่อมจะต้องได้รับอิทธิพลมาจากการอบรมสั่งสอนทางศาสนาด้วย ซึ่ง
จะเห็นได้จากลักษณะอุปนิสัยของคนไทยหลายอย่าง เช่น การมีความเชื่อ เพื่อเผื่อแผ่ ความ
รู้สึกมักน้อยหรือสันโดษ การยำเคารพเชื่อฟังอาวุโสและอำนาจ และอื่น ๆ สืบเนื่องมาจาก
จากอิทธิพลของพุทธศาสนา

ดังนั้นผู้ที่นับถือศาสนาต่างกันย่อมจะมีความเชื่อและวิถีปฏิบัติในการดำเนินชีวิต
ที่แตกต่างกันไปตามกลุ่มที่นับถือศาสนานั้น ๆ เป็นต้นว่า ศาสนาพุทธ มีความเชื่อในเรื่อง
สัจจะแห่งธรรมชาติ กล่าวคือ จักรวาลและสิ่งทั้งปวงปรากฏขึ้นและวิวัฒนาการอย่างค่อย
เป็นค่อยไป โดยไม่มีอะไรมีอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่เป็นสภาวะความเป็นไปที่มีการอา-
ศัยซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุ-ปัจจัยที่เหมาะสม พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติกฎนี้ว่า "ปฏิจจนม-
ปทา" (พระศรีวิสุทธิโมลี, ๒๕๑๔ : ๒๐) ซึ่งเป็นวงจรของการเกิดดับทั้งปวง ทำให้

ชาวพุทธมองชีวิตว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เที่ยง กล่าวคือเกิดขึ้นและดับไปได้ ดังนั้นการที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ได้จึงต้องรู้ ทำทันการ เปลี่ยนแปลงและการเข้าถึงสัจจะแห่งธรรมชาติ ซึ่งต้องอาศัยความสามารถและสติปัญญาเฉพาะตน พระพุทธเจ้าจะเป็นแต่ผู้ชี้แนะแนวทางเท่านั้น แต่ในปัจจุบันชาวพุทธเกิดความไขว่เขวต่อ เป้าหมายที่แท้จริงของพุทธศาสนา เนื่องจากนำความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และไสยศาสตร์ รวมทั้งหลักทางศาสนาพราหมณ์เข้ามาปะปน ทำให้มีความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมและชาติหน้า ทำให้มีผลกระทบต่อนวัตกรรมของชาวพุทธอย่างมาก กล่าวคือ ชาวพุทธมักจะไม่มีความพอใจในสิ่งที่มียู่แล้ว ไม่ค่อยแก้ปัญหาให้กับตัวเอง เพราะมีความเชื่อว่าใครทำกรรมใดไว้ก็จะได้รับผลกรรมนั้นตอบแทน แสดงให้เห็นว่า "กรรม" มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมของชาวพุทธอย่างมาก ดังที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช (พระศาสนโสภณ และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, ๒๕๑๕ : ๑๔) กล่าวว่า "ด้วยอิทธิพลของกรรม สังคมไทยจึงมีความด้นรนแต่น้อย และขณะเดียวกันก็มีการ เบียดเบียนกันแต่น้อยด้วย"

ส่วน ศาสนาคริสต์ (เสรี พงศ์พิศ, ๒๕๒๕ : ๑-๔) เน้นคำสอนในเรื่องคุณธรรมของความรัก อันได้แก่ ความรักต่อพระเจ้าและต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นบทบัญญัติที่สำคัญที่สุดที่ได้รวมเอาบัญญัติ ๑๐ ประการไว้ด้วย โดยได้เน้นว่าความรักนั้นจะต้องไปพร้อมกับการให้อภัย เพราะความรักและการให้อภัยเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า สันติวิธีเป็นคุณค่าที่จะสร้างสรรค์และแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องใช้วิธีการที่รุนแรง นอกจากนี้ยังเน้นในคุณธรรมด้านการเสียสละและการอุทิศตนซึ่งมีพื้นฐานอยู่ที่การมีความศรัทธาในพระเจ้าและการปฏิบัติตามพระบัญญัติของพระองค์ เพราะชาวคริสต์มีความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างสรรค์สรรพสิ่งในจักรวาล และทุกสิ่งที่ยังสร้างเป็นสิ่งที่ดี พระเจ้าได้ทรงสร้างมนุษย์ให้ประเสริฐกว่าสรรพสัตว์ทั้งมวล ชาวคริสต์จึงเชื่อว่ามนุษย์เป็น "ผู้แทน" ของพระเจ้าในโลก ที่มีหน้าที่รักษาความดีงามที่พระองค์ทรงสร้างมาให้คงอยู่สืบไป เพื่อเป็นพระเกียรติแก่พระองค์

การที่ศาสนาคริสต์ เน้นในเรื่องคุณธรรมของความรักที่มีต่อพระเจ้า และเพื่อนมนุษย์เป็นคุณธรรมที่สำคัญ ย่อมมีผลกระทบต่อพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของชาวคริสต์ ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวคริสต์มักจะทำบุญทำกุศลทำประโยชน์ให้แก่สังคม ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการศึกษา สาธารณสุขหรือการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น จึงอาจกล่าวได้ว่าคำสอนของชาวคริสต์ เป็นคุณธรรมที่มีต่อส่วนรวมค่อนข้างมาก

สำหรับศาสนาอิสลาม (กรมการศาสนา, ๒๕๑๔ : ๓๑) จะมีคำสอนที่เน้นในเรื่องการมีความศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า) คือพระอัลลอฮ์ โดยมีความเชื่อว่า พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์และสัตว์ตลอดจนสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก มนุษย์จะต้องมีครรลองชีวิตตามพระบัญชาของพระองค์ที่ได้ทรงบัญชาไว้ และทรงห้ามไว้ในคัมภีร์ อัล-กุรอาน ทั้งนี้เพื่อความผาสุกทั้งในภพนี้และภพหน้า นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าจะแสดงออกทางกาย วาจา หรือใจ ทั้งในที่ลับและที่แจ้งย่อมไม่พ้นญาณวิสัยแห่งความรู้ซึ่งของพระเจ้า ด้วยเหตุที่ศาสนาอิสลามมีคำสอนดังกล่าว จึงทำให้ชาวมุสลิมมีความเคร่งครัดต่อการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาเป็นอย่างมาก ถ้ามีเช่นนั้นก็จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่ประพฤตินอกรีตนอกรอย ไม่มีความศรัทธาในพระเจ้า

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ศาสนาพุทธมีคำสอนที่เน้นในเรื่องสิ่งจะแห่งธรรมชาติที่เกิดขึ้นและดับไปได้ และการที่จะหลุดพ้นความทุกข์นั้นต้องอาศัยความสามารถและสติปัญญาของตนเอง โดยมีคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องชี้แนวทางเท่านั้น ในขณะที่ศาสนาคริสต์จะเน้นสอนในเรื่องการมีความเชื่อ ความไว้วางใจ ความรักในพระเจ้า และเพื่อนมนุษย์ และการร่วมกันประกอบคุณงามความดี เพื่อเป็นพระเกียรติมงคลแก่พระองค์ เพราะมนุษย์เป็นผู้แทนของพระองค์ในโลก ส่วนศาสนาอิสลามก็จะสอนให้บุคคลมีศรัทธาในพระอัลลอฮ์ และปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด เพราะพระองค์เป็นผู้กำหนดคำจูนพวก เขาทั้งหลาย ด้วยความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันเช่นนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าบุคคลที่นับถือศาสนาต่างกันย่อมจะมีความรู้สึกนึกคิด และวิถีปฏิบัติในชีวิตที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงยึดเป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานว่า "นักเรียน ครู และผู้ปกครองที่นับถือศาสนาต่างกัน ย่อมจะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมต่างกัน"

ภูมิภาคกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

เนื่องจากแต่ละภาคมีความแตกต่างกันด้านสภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ รวมทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้แต่ละภาค มีลักษณะประจำภาคที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมของภูมิกานั้น ๆ ไม่ว่าจะ เป็นค่านิยม ลักษณะอุปนิสัยใจคอ หรือรูปแบบของการดำเนินชีวิต โดยผู้ที่ เป็นสมาชิกของสังคมจะได้รับ การสั่งสอน ฝึกฝน ควบคุมค่านิยมและพฤติกรรมต่าง ๆ จากขบวนการสังคมประกิต ซึ่งจะ เริ่มจากสถาบันครอบครัวคือ บิดามารดาเป็นผู้นำ แล้วต่อมาบุคคลก็จะนำคำสอนที่เรียนรู้ จากบ้านไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ นอกบ้าน ทั้งนี้ผู้ที่ เป็นสมาชิกของแต่ละสังคมจะ เรียน รู้ และยอมรับจริยธรรมของสังคมนั้นซึ่งจะแตกต่างไปจากสังคมอื่น ๆ ไม่มากนักน้อย

นักสังคมวิทยาและนักมนุษยวิทยาทั้งหลายต่างก็มีความเห็น เช่นเดียวกัน เป็นต้น ว่า ประเสริฐ แยมกสินธุ์ (๒๕๑๐ ๗๐-๗๑) ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลในภาคต่างๆ ของประเทศไทยว่า มีลักษณะบางอย่างที่เหมือนกันในฐานะที่เป็นคนไทย และมีลักษณะบาง อย่างที่เป็นลักษณะเฉพาะภาคของชน โดยเฉพาะลักษณะของการประกอบอาชีพ ความกต- ดันทางเศรษฐกิจ ประวัติดีความ เป็นมาในอดีต และการได้รับอิทธิพลจากภายนอก ดังจะ เห็นได้ว่า ลักษณะเด่นของคนทั่วไปในภาคกลางคือ มีความตื่นตัวสูง มีความสำนึกในความ รับผิดชอบต่อตนเอง ถึงความต้องการและความกตัญญูของตนเป็นใหญ่ ชอบทำงานและใช้ ชีวิตของตนตามลำพัง ไม่ชอบทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ในขณะที่คนภาคเหนือมีการร่วมมือ ช่วยเหลือกันในการทำงานและการดำรงชีวิตโดยทั่วไป มีการต่อสู้แข่งขันกันน้อย ไม่ คิดเอาเปรียบหรือเป็นศัตรูกับผู้อื่น แต่มีความ เป็นมิตรกับคนต่างถิ่น นิยมความเป็นกันเอง รักสันติ และมีจิตใจโอบอ้อมอารี สำหรับคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความพอใจใน การมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ รู้สึกมีกันน้อย สันโดษ มีความอดทนในการทำงาน และมีความสา- มารถพิเศษในการหาความสุขในชีวิต ส่วนคนในภาคใต้มีความรู้สึกภาคภูมิใจในภาคของตน มีความตื่นตัวสูงกว่าภาคอื่น ชอบความโอ้อ่า และมีการประกวดประชันในการแสดงฐานะของ ตน

ส่วน พัทยา สายบุญ (๒๕๑๒ : ๔) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมของกรุง- เทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงว่า มีลักษณะของสังคมที่แตกต่างไปจากสังคมของภาคต่าง ๆ กล่าวคือ กรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางของการปกครอง เป็นศูนย์รวมของการศึกษาและ

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของการรับอารย-
 ธรรมจากตะวันตก จึงทำให้กรุงเทพมหานครเป็นที่รวมของบุคคลต่างระดับฐานะ ต่างอาชีพ
 ต่างการศึกษา และต่างอุปนิสัยใจคอ ส่วนการดำเนินชีวิตของคนในกรุงเทพฯ เป็นไปอย่าง
 รีบเร่ง และมีการแข่งขันกัน เพราะภาวะทางเศรษฐกิจรัดตัว ทำให้คนในกรุงเทพฯ ต้อง
 ขวนขวายเพื่อความอยู่รอด ประกอบกับอัตราการย้ายเข้าสู่เมืองหลวงของคนในต่างจังหวัด
 เพิ่มขึ้น จึงทำให้แออัดมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่บั่นทอน
 ความสุขของส่วนรวม เช่น ปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาแหล่งชุมชนแออัด ปัญหาโจรผู้ร้าย
 ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ นอกจากนี้ลักษณะความผูกพันในครอบครัวของคนกรุงเทพมหานคร
 ค่อนข้างมีน้อย เนื่องจากพ่อแม่จำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้มีเวลาการอบรมดูแล
 บุตรน้อย จึงกล่าวได้ว่าสังคมของกรุงเทพมหานครมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวที่แตกต่างไปจาก
 ลักษณะสังคมของภาคอื่น ๆ

จากลักษณะสังคมของแต่ละภูมิภาคที่ต่างต่างกันดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยยึดเป็นแนว
 ทางในการตั้งสมมติฐานว่า "นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ที่อยู่ในภูมิภาคต่างกัน ย่อมจะมี
 พฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกันด้วย"

สภาพความเป็นเมืองกับพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

สภาพความเป็นเมืองหรือเขตที่อยู่อาศัยของบุคคล เป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่ง
 ทำให้บุคคลที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตที่ต่างกัน มีความรู้สึกนึกคิด และการประพฤติปฏิบัติที่ต่าง
 กันไป ทั้งนี้เนื่องมาจากภาวะแวดล้อมของคนที่อยู่ในเมือง กับชนบทมีความแตกต่างกัน
 ไม่ว่าจะเป็นระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประสิทธิภาพในการดำรงชีวิต และโอกาส
 ของการรับข่าวสารความรู้ใหม่ ๆ รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีซึ่งมีส่วนในการก่อ
 ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้ว่าสังคมเมือง
 มีโอกาสรับข่าวสารความรู้ใหม่ ๆ และนำเอาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมาใช้กันอย่าง
 แพร่หลายมากกว่าสังคมในชนบท ทั้งนี้เนื่องจากการติดต่อสื่อสาร และการคมนาคมที่สะดวก
 รวดเร็วกว่า ทำให้เด็กในชนบทล่าช้าและมีข้อ เสียเปรียบเด็กในเมืองซึ่งอยู่ในถิ่นที่พรั่ง
 พร้อมไปด้วยความเจริญ

นอกจากนี้สังคมเมืองและสังคมชนบทยังมีความแตกต่างกันในด้านการถ่ายทอดทางสังคม เป็นที่ทราบกันดีว่าสังคมไทยมีความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติตนในสังคม เด็ก ๆ จะถูกอบรมสั่งสอนให้รู้จักเคารพผู้ใหญ่ เชื้อฟังคำสั่งสอนของบคามาตราหรือญาติผู้ใหญ่ ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะมีอยู่ในสังคมชนบทมากกว่าสังคมเมือง ดังเช่นที่ ไพฑูริย์ เครือแก้ว (๒๕๑๓ : ๑๔๐-๑๔๔) กล่าวว่า ชาวชนบทยึดมั่นในขนบประเพณี นับถือผู้มีอาวุโส ไม่กระทำนอกกริตนอกกรอบ และเชื่อในผลแห่งกรรมเก่า เด็กในสังคมชนบทจึงไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าโต้แย้งแต่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ ในขณะที่เด็กในสังคมเมืองจะเป็นเด็กที่ปรับตัวง่าย คล่องแคล่วพึ่งพาตนเองได้ดี และมีความพากพวมใจมากกว่าเด็กในชนบท

ด้วยควมแตกต่างของสภาพความเป็นเมืองดังกล่าว ทำให้มีผู้สนใจศึกษาริวิจัยอิทธิพลของสภาพความเป็นเมือง กับพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นต้นว่า

สุจิตรา พรหมนุชาธิป (๒๕๒๑) ศึกษาพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกของนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิทยาลัยครูที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับ ป.กศ.สูง ชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๔๔๐ คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจที่ดัดแปลงจากต่างประเทศ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกสูงกว่านักศึกษาวิทยาลัยครูในต่างจังหวัด จากงานวิจัยของ สุจิตรา พรหมนุชาธิป แสดงให้เห็นว่าคุณคคที่อยู่ในสภาพความเป็นเมืองต่างกันจะมีพฤติกรรมการแสดงออกต่างกัน

สำหรับ พูนผล สุวรรณพัฒน์ (๒๕๒๑) ได้ศึกษาเปรียบเทียบบุคคลลคลักษณะของนักเรียนในเมืองหลวงกับในตัวเมืองต่างจังหวัด กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ของโรงเรียน รัฐบาลในจังหวัดพระนครและ ศีระเกษ จำนวน ๑๕๔ คน ผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างและคล้ายคลึงกันในบางลักษณะ ในส่วนของบุคคลลคลักษณะที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ พบว่านักเรียนในเมืองหลวงมีความสามารถในการสังคม ความสามารถทางการเรียน ความมั่นคงทางอารมณ์ ความสามารถในการเข้ากลุ่ม สภาพทางอารมณ์ และสภาพร่าเริงมากกว่า แต่มีความสามารถในการบังคับตนเอง ความสามารถในการรับผิดชอบ และการประพฤติตามระเบียบแบบแผนน้อยกว่า

ต่อมา มีนุชรี บุณนาค (๒๕๑๓) ได้ศึกษาเปรียบเทียบสังคมประภคของบิดามารดา กับบุคคลลิกภาพของ เด็กในจังหวัดพระนครและต่างจังหวัด กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชายชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๔-๕ ในจังหวัดพระนคร และพิษณุโลก จำนวน ๖๐ คน เครื่องมือที่ใช้เป็น แบบสอบถามบุคคลลิกภาพ แบบทดสอบ และแบบสอบถามสัมภาษณ์ ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับ บุคคลลิกภาพพบว่า เด็กในจังหวัดพระนครมีลักษณะบุคคลลิกภาพเหนือกว่าเด็กต่างจังหวัดอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ ในลักษณะของความสามารถทางสติปัญญา ความมั่นคงทางอารมณ์ ความมั่นใจในตนเอง และความสามารถในการบังคับตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พูนผล สุวรรณพัฒน์ แสดงว่า บุคคลที่มีสภาพความเป็นเมืองต่างกัน ย่อมมีบุคคลลิกภาพต่าง กัน แม้ว่างานวิจัยทั้งสองนี้จะมีได้ศึกษาถึงการแสดงออกของพฤติกรรมต่าง ๆ แต่ลักษณะ ของบุคคลลิกภาพก็ย่อมจะบ่งบอกถึงลักษณะของการแสดงออกของพฤติกรรมด้วย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า บุคคลที่อาศัย อยู่ในเมืองจะมีความรู้สึกนึกคิด บุคคลลิกลักษณะ และพฤติกรรมในการแสดงออกที่แตกต่าง ไปจากบุคคลที่อยู่ในชนบท ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสภาวะแวดล้อมที่ต่างกัันดังกล่าว ผู้วิจัย จึงยึดเป็นแนวทางในการตั้งสมมุติฐานว่า "นักเรียน ครู และผู้ปกครองที่มีสภาพความเป็น เมืองต่างกัน จะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจรรยาธรรมทางสังคมต่างกัน"

อาชีพหลักของครอบครัวกับพฤติกรรมจรรยาธรรมทางสังคม

ระดับฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมของบุคคลซึ่งได้แก่ รายได้ของครอบครัว ระดับการศึกษาของบิดามารดา อาชีพหลักของ ครอบครัว ฯลฯ มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของบุคคล ทำให้บุคคลที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจต่างกัน มีโอกาส ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้และการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้บุคคล มีค่านิยม ความนึกคิด ทัศนคติ ตลอดจนการแสดงออกของพฤติกรรมแตกต่างกันไป ดังที่มีผู้ มีผู้สนใจศึกษาและได้ข้อค้นพบที่แตกต่างกันดังนี้

เกื้อกุล ทาลีทธิ (๒๕๑๓) ศึกษาบุคคลลิกภาพของบุคคลที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจ ต่างกัน ๓ ระดับชั้น คือ สูง กลาง ต่ำ โดยพิจารณาจากระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ของบิดามารดา กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กชายอายุ ๑๖-๑๘ ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยม ศึกษาปีที่ ๕ และบิดามารดาของเด็ก เครื่องมือเป็นแบบสอบถามบุคคลลิกภาพไมตรีสัมพันธ์

ของ ดร.วิรุญฑ วิเชียรโชติ และแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า บุคคล
ที่มาจากรอบครัวระดับกลาง มีบุคลิกภาพด้านไมตรีสัมพันธ์คือ มีความเกรงใจสูงกว่า
บุคคลที่มาจากรอบครัวระดับสูง

จุฬารัตนา พรกิจประสาน (๒๕๒๓) ศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กที่มีสถานภาพ
ทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔, ๕ และ ๖
จากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๕๐ คน ดัชนีที่ใช้แบ่งระดับสถานภาพทาง
เศรษฐกิจและสังคมคือ ระดับการศึกษาของบิดามารดา รายได้ของบิดามารดา และเครื่อง
อำนวยความสะดวกภายในบ้าน เครื่องมือคือแบบสอบถามความคิดสร้างสรรค์ ผลการ
วิจัยพบว่า เด็กที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูงและต่ำ มีความคิดสร้างสรรค์ทั้ง ๓ ด้าน
ซึ่งได้แก่ ความคิดแคล่วคล่อง ความคิดยืดหยุ่น และความคิดริเริ่ม แตกต่างกันอย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติ กล่าวคือ เด็กที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง มีความคิดสร้างสรรค์
สูงกว่าเด็กที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ

กรรณา กิจชัยน (๒๕๑๗) ศึกษาอิทธิพลของอาชีพผู้ปกครองที่มีต่อคุณธรรมแห่ง
พลเมืองดี ความเชื่ออันอาจภายในภายนอกตน และควมมีวินัยแห่งตน กลุ่มตัวอย่างเป็น
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนในภาคศึกษา ๑ ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร
สมุทรปราการ นครปฐม และกรุงเทพฯ จำนวน ๓๐๐ คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม
ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน มีคุณธรรมแห่งพลเมืองดีไม่แตกต่างกัน
แต่มีความเชื่อเรื่องอันอาจภายในตนเองและวินัยแห่งตนแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่ผู้ปก-
ครองประกอบอาชีพรับจ้างและอื่น ๆ ค้าขายและรับราชการ มีวินัยแห่งตนสูงกว่านักเรียน
ที่ผู้ปกครองประกอบอาชีพกสิกรรม

สมาน ชาลีเครือ (๒๕๒๓) ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมเชิงสังคมและความซื่อสัตย์
ตามตัวแปร อาชีพและระดับการศึกษาของผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา-
ษาปีที่ ๔ ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๗๑๔ คน เครื่องมือเป็นแบบสอบ
ถามวัดค่านิยมเชิงสังคมและแบบทดสอบวัดความซื่อสัตย์ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ผู้ปก-
ครองมีอาชีพต่างกัน มีค่านิยมเชิงสังคมและมีความซื่อสัตย์แตกต่างกัน แต่ไม่พบความแตก
ต่างในตัวแปรระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

สุวัฒนา เขี่ยมพรพรรณ (๒๕๑๕) ได้ศึกษาคำนิยมเกี่ยวกับความมีอาวุโสในสังคมไทยของบุคคล ๓ อาชีพคือ ข้าราชการ นักวิชาการ และนักธุรกิจ ในแต่ละอาชีพแบ่งบุคคลเป็น ๓ รุ่นคือ รุ่นอายุเฉลี่ย ๖๐ ปี อายุเฉลี่ย ๔๐ ปี และอายุเฉลี่ย ๒๐ ปี เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการมีคำนิยมความมีอาวุโสมากกว่านักวิชาการ และนักธุรกิจ และนักวิชาการมีคำนิยมความมีอาวุโสมากกว่านักธุรกิจ

จากผลการวิจัยข้างต้น ให้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกันและขัดแย้งกันบ้างในตัวแปรฐานะทางเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยรายได้ของครอบครัว อาชีพหลักของครอบครัวและระดับการศึกษาของบิดามารดา ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาตัวแปรดังกล่าว โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้พิจารณา เลือกรุ่นอายุ อาชีพหลักของครอบครัวมาศึกษาวิจัย และได้ตั้งสมมติฐานทางการวิจัยว่า "นักเรียน ครู และผู้ประกอบการที่มีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกัน จะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน"

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อศึกษาและสำรวจพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของนักเรียน ครู และผู้ประกอบการ ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ตามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน
๒. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของบุคคลตามตัวแปรอิสระ ๖ ตัวแปร อันได้แก่ สถานภาพ เพศ ศาสนา ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง และอาชีพหลักของครอบครัว

ขอบเขตของการวิจัย

๑. กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศไทย เป็นจำนวน ๓,๐๐๐ คน โดยจำแนกเป็น

๑.๑ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ระดับชั้นละ ๑๒๐ คนต่อภูมิภาค รวม ๑,๘๐๐ คน

๑.๒ ครู จำนวน ๑๒๐ คน ต่อภูมิภาค รวม ๖๐๐ คน

๑.๓ ผู้ปกครอง จำนวน ๑๒๐ คน ต่อภูมิภาค รวม ๖๐๐ คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรอิสระ และแบบสำรวจพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยและนิสิตปริญญาโทอีก ๑๔ คน ของภาควิชาจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกันสร้างขึ้น

๓. ตัวแปรที่จะศึกษา

๓.๑ ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) มี ๖ ตัวแปร ได้แก่

๓.๑.๑ สถานภาพ จำแนกเป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ครู และผู้ปกครอง

๓.๑.๒ เพศ จำแนกเป็น เพศชายและเพศหญิง

๓.๑.๓ ศาสนา จำแนกเป็น ศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม

๓.๑.๔ ภูมิภาค จำแนกเป็น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก เชียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร

๓.๑.๕ สภาพความเป็นเมือง จำแนกเป็น ใจกลางมหานคร ชาน
มหานคร อำเภอเมือง และอำเภอชนบท

๓.๑.๖ อาชีพหลักของครอบครัว จำแนกเป็น รับราชการ ลูกจ้าง
เอกชน ธุรกิจการค้า(รวมถึงการค้าขาย) และผู้ใช้แรงงาน(ได้แก่ ชาวนา ชาวไร่ และ
กรรมกร)

๓.๒ ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือคะแนนที่ได้จากแบบ
สำรวจพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม

คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พฤติกรรมจริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่ตัดสินได้ว่าเป็นพฤติกรรมที่ดีไม่ดี ถูกไม่ถูก ควรไม่ควร ทั้งในการปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง คะแนนที่ได้จากแบบสำรวจในมาตรา ๑ "เคยทำหรือไม่" และในมาตรา ๓ "เคยเห็นคนอื่นทำหรือไม่"

แนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรม หมายถึง ความเป็นไปได้ของการกระทำพฤติกรรมจริยธรรม เมื่อมีโอกาส ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงคะแนนที่ได้จากแบบสำรวจในมาตรา ๒ "จะทำหรือไม่ถ้ามีโอกาส" และในมาตรา ๔ "คิดว่าคนอื่นจะทำหรือไม่"

พฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม หมายถึง การกระทำและแนวโน้มของการกระทำพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แสดงออก เพื่อการสังสรรค์โต้ตอบกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ๒๑ พฤติกรรม คือ

๑. การพูดปด
๒. การรักษาสัญญา
๓. การให้ร้ายป้ายสี
๔. การใช้กลโลบาย
๕. การประจบ
๖. การปฏิบัติต่อผู้ชายดีกว่าผู้หญิง
๗. การปฏิบัติต่อคนร่ำรวยดีกว่าคนไม่ร่ำรวย
๘. การเห็นแก่พวกพ้อง
๙. การช่วยเหลือผู้อื่น
๑๐. การให้อภัย
๑๑. การเห็นอกเห็นใจ
๑๒. การเบียดเบียนผู้อื่น
๑๓. การบำเพ็ญประโยชน์
๑๔. การไม่รักษาระเบียบวินัย
๑๕. การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ

๑๖. การกตัญญูแม้ว่าคนจะยากลำบาก
๑๗. การกตัญญูแม้ว่าการกระทำนั้นจะผิดระเบียบ
๑๘. การคำนึงถึงความอาวุโส
๑๙. การรักษาหน้า
๒๐. การอิจฉาริษยา
๒๑. การอวดคน

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ปีการศึกษา ๒๕๖๔ โดยลุ่มจากโรงเรียนที่เป็นตัวแทนในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ

ครู หมายถึง ผู้ที่ทำการสอนอยู่ในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาที่ลุ่มจากโรงเรียนที่เป็นตัวแทนในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ

ผู้ปกครอง หมายถึง บิดามารดา หรือให้ผู้การอุปการะเลี้ยงดู นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอยู่ในปัจจุบัน

สมมติฐานในการวิจัย

๑. นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ซึ่งมีสถานภาพต่างกัน จะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน
๒. นักเรียน ครู และผู้ปกครองที่มีเพศต่างกัน จะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน
๓. นักเรียน ครู และผู้ปกครองที่นับถือศาสนาต่างกัน จะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน
๔. นักเรียน ครู และผู้ปกครองที่อยู่ในภูมิภาคต่างกันจะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน
๕. นักเรียน ครู และผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ในสภาพความเป็นเมืองต่างกัน จะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน

๖. นักเรียน ครู และผู้ปกครอง ที่มีอาชีพหลักของครอบครัวต่างกัน จะมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบว่าพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง เป็นเช่นไรตามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน
๒. ทำให้ทราบว่าองค์ประกอบหรือตัวแปรใดที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ใ้บุคคลมีพฤติกรรมและแนวโน้มพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมแตกต่างกัน
๓. เป็นประโยชน์ต่อการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนจริยศึกษาในสถานการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน
๔. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางจริยธรรมในอนาคต

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย